B 149

GONDOLKODÓ MAGYAROK

ARANY JÁNOS

Népies politikai cikkek

(1848)

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

GONDOLKODÓ MAGYAROK

ARANY JÁNOS

Népies politikai cikkek

(1848)

MAGVETŐ KIADÓ · BUDAPEST

Az előszót és a jegyzeteket írta
SZIGETHY GÁBOR
sorozatszerkesztő

© Magvető Könyvkiadó, 1982

FORRADALOM

Szigethy Gábor előszava

Március 15-én este Pesten, Budán az ablakokban lobognak a gyertyák, ébren álmodik a város.

Petőfi Sándor ezt írja naplójába: „Késő éj van. Jó éjszakát, szép csecsemő... szép vagy te, szebb minden országbeli testvéreidnél, mert nem fürödtél vérben, mint azok, téged tiszta örömkönnyek mostak; és bölcsőd párnái nem hideg, merev holttestek, hanem forró, dobogó szívek. Jó éjszakát!..."

Új törvények, új rend; március idusán ölünkbe hull a szabadság, elérhető közelségbe kerül a boldogság: két kézzel markolunk a függetlenség után.

Arany János nagyszalontai aljegyző vidéki magányában tépelődik, várja Pestről a híreket, s boldog-izgatottan tépi fel a kopertát, ha a forradalmas városból levelet hoz a posta.

Forr a must, habzik.

Akik tegnap ismeretlenül pergették szürke életük mindennapjait, most hivatalt vállalnak, a közszereplés mezejére lépnek. Tegnap hatalmasok ma álruhában menekülnek vagy a sutban lapítanak.

Amiről Arany János és Petőfi Sándor hónapok óta hajnalba nyúló füstös beszélgetésekben, elszánt vagy tréfásan komolykodó hangú levelekben, szóban, írásban álmodozott,

most mintha valóra válna: a nép uralkodó lett a költészetben, uralkodó lesz a politikában.

Falun lassabban mozdul az indulat, életük évezrede óvatosságra szoktatta az embereket. Arany Szalontán füstölög, Petőfi Pesten lángol. „Forradalom van, barátom, s így képzelheted, mennyire vagyok elememben!..." Már kinyomták a Nemzeti dalt, sajtószabadság van; Petőfi tagja a Közbátorsági választmánynak: főszereplő. Még egy fricska Arany Jánosnak a levél végére biggyesztve: „Isten ójon, kedves barátom, minden veszedelemtől ott a kemence mögött." A dátum: Pest, március 21. 1848.

Néhány hét múlva új néplap indítását tervezik, Petőfi szerkesztőül barátját, Arany Jánost javasolja. Ajánlatát egyhangúan elfogadják, Petőfi lelkes-sürgető levelet ír Szalontára, hívja, rángatja barátját Pestre, új munkára, néplapszerkesztőnek a forradalomban. Arany nekicihelődik, s május elején a fővárosba jön, közelről szemlélni a forradalmat, megtapogatni a történelmet. Maradna Pesten - ha kell, ha lehet, akár végleg - a komótosabb élethez szokott vidéki. Tájékozódik, mérlegel, de új állásához nem sok bizodalma van. Így számol be levélben feleségének tapasztalatairól május 18-án: „szándékuk jó, biztosítnának, ha volna miből... Azt határozták, hogy a minisztériummal értekeznek a biztosítás felől... utoljára sem lesz meg az 5-6 évi biztosítás, anélkül pedig nem mozdúlok ki Szalontáról. Aztán meg a miniszteri biztosítás! Hát a minisztériumot ki biztosítja, hogy meg ne bukjék!... Ily ingatag alapra nem fogom építni magam és családom jövendőjét, kivált a mostani zavaros világban."

Csomagol, búcsúzik, hazamegy Szalontára.

1848. június 4-én megjelenik a *Nép barátja* első száma. Felelős szerkesztő Vas Gereben, szerkesztőtárs Arany János. A második számban, egy hét múlva, Arany lelkes-okos írása: *Önkénytes sereg.*

A halk szavú, visszahúzódott, munkájának, családjának élő költő felcsap agitátornak. Katonának állni, harcba menni nógatja a parasztembert. Nem hősködő nagy szavakkal, vitam et sanguinem kardvillogtatással, régi dicsőségünk fölemlegetésével. Csak okos, egyszerű, mindenki számára érthető halk beszéddel. A hazaszeretetről ír. Hogy *okos* dolog most katonának állni, mert mindenünket elveszítjük, ha országunkat, hazánkat veszítjük. Aki családját, gazdagságát, földjét, kis birtokát óvná s szeretné megtartani, annak a nemzetőrseregben a helye, mert ha elvész a haza, a birtokból, földből, gazdagságból csak hírmondó marad, vagy az sem.

Összehúzott szemmel hallgatja a paraszt az ilyen beszédet, nem szereti a villongós időket; háború lesz, ő csak veszíthet; házába tiszteket kvártélyoznak, termését a katonák sárba taposssák, éléskamráját fölélik, ökrét, lovát elhajtják. Ekeszarvát fogná, nem a puskatusát.

Okos érvekkel ellenkezik: nem dolga a fegyverforgatás, ha parlagon marad a föld, jövőre nem jut kenyér se neki, se másnak.

Nehezen mozdul: faluja határán belül biztonsággal jönmegy, tudja, mire, kire számíthat; a föld, ha megművelik, terem. Amit a gyűlésben a nemes urak kicsináltak, csak szó.

Igaz, a tavaszon Pozsonyban a robotot eltörölték, de hátha visszacsinálják. Volt már ilyen. Aztán se pénz, se posztó. Ki biztosítja őt: nem lesz-e holnapra újra jogfosztott földönfutó? A paraszt nem bízik a kormányban, fél katonának állni, odahagyni földet, családot.

Arany János nem bízik a minisztériumban, fél szerkesztőnek állni, odahagyni otthont, családot.

Mosolyogjunk: nem voltak forradalmárok.

Gondolkodjunk: mi a forradalom?

Március 15-én este Pesten, Budán az ablakokban lobognak a gyertyák, ébren álmodik a város.

Petőfi Sándor 1848. április 1-én ezt írja naplójába: „...ti vérontás nélkül akartok átalakulni? isten segítsen, hanem semmi sem lesz belőle. A földnek, hogy termékeny és virító legyen, nemcsak esőre, hanem koronként vérre is van szüksége, és ha idején nem itatjuk meg, később, midőn nagyon megszomjazik, majd kétannyit követel."

Petőfi Sándornak igaza van. De a háborúban első vonalba küldött honvédet ez nem lelkesíti. A parasztot, akit a háború földtől, családtól, életét jelentő kétkezi munkától szakít el, nem tüzeli. S Arany Jánost, akinek biztonságos életét kellett feláldoznia, Petőfi igazsága riadt-bizonytalanná teszi.

Aztán a honvéd az első vonalban hősi halált hal, a paraszt veszni hagyja földjét, beáll a nemzetőrseregbe, Arany János fölégeti hátországát, s negyvenkilenc tavaszán Pestre költözik, miniszteriális tisztviselőnek.

„Forradalom van, barátom..."

Arany János novemberben így ír: „A mi *forradalmunk* Pesten, március 15-én, nem vérontás volt, hanem egy szép ünnep, a szabadság ünnepe..." Júniusban *a szabadság ünnepe* mellett emel szót, lelkesít, nemzeti egységről ír, s hiszi: a függetlenség gondolata roppant eszme, elegendő erejű egybekovácsolni nemesurak, parasztok, polgárok érdekeit. A szabadságszeretet minden magyart közös tettekre sarkalló gondolat, indulat.

De ha a paraszt azt olvassa a *Nép barátja* hasábjain, hogy most egy a dolga: katonának állni, miért higgyen az újságnak? Urak írják a lapot, urak mondják: húzzon mundért a parasztgazda. Igaz, azt is írják: most a nép uralkodik. Igaz, azt is írják: szabadság van. Írják! De neki, a kis földjéből élő, sokgyerekes nyomorultnak az új, forradalmas szabadság azt jelenti: menni *kell* katonának.

Majd elmegy; amikor fáklyaként lobognak a magyar falvak, amikor vasas németek, martalócok csecsemőket, asszonyokat hánynak kardélre, amikor nemcsak az újságban olvassa: veszélyben a haza, de ha kiáll faluja határába, látja az ég alján véresen fényleni a háborút.

Arany János a következő tavaszon Pestre költözik: nem kér, már nincs is kitől, biztosítást.

Petőfi Sándor összehúzott szemmel Segesvár felé szekerezik.

Március 15-én este Pesten, Budán az ablakokban lobogtak a gyertyák, ébren álmodott a város.

Forradalomban az indulat barikádot emel. Van, aki a barikád tetején lobogtatja a zászlót, van, aki fegyvert fog. So-

kan köveket hordanak, mások azt figyelik, hátuk mögé nem kerül-e az ellen. A többiek: sebesülteket kötöznek, lelkesítenek, kondérban ebédet főznek, tépést csinálnak, vigasztalják az árvákat, hátrahordják, elhantolják a halottakat.

Valamennyien a barikád egyik oldalán.

Ameddig van barikád.

ÖNKÉNYTES SEREG

I.

Híre fut az országban, hogy a minisztérium önkénytes sereget verbuáltat, ötven forint foglaló, egy réz húszas napszám mellett, három esztendőre.

„Ahol van ni! - elkezdi az én szomszédom, - ahol van ni! Mindig is mondtam én, hogy e' lesz belőle. Tudtam én, hogy ennek a szabadságnak keserves lesz a vége. Tudtam én, hogy ez nem esik meg háború nélkül".

Az én szomszédom úgy tett, mintha őkelme igen okosan beszélne; én pedig nem szóltam rá se fehéret, se feketét, csak hallgattam és néztem, mint a sült hal. Hadd beszéljen, mondok, több bolondot is, majd felvilágosítom utóljára.

Szomszéd polgártársam vérszemet kapott, s megint elkezdte:

„Megmondtam" aszondja „*megtudtam!* Másszor is volt már az így. Hallottam a régi öregektől, hogy volt már egyszer ilyen világ. Felütötték a tarka zászlót, kitették a hordó bort, s kiabálták: szabadság! szabadság! Hát pedig annyira jártak a szabadságtól, mint Makó Jeruzsálemtől. Csak azon vették észre, hogy hátok megé termett a vasas német, aztán lett sip! sup! Azért kötve hiszem én az efféle bolondságot. Elhiszem, elhiszem, de mindig élek a gyanúperrel, mert tudom, hogy többnyire kutya van a kertbe".

A szomszéd rám nézett, a szeméből is kiláttam, hogy okosabbnak tartja magát nálam. Én csak hallgattam és a fejemet csóváltam. A szomszéd megint nekifogott a beszédnek.

„Egye meg a szabadságát. Mit ér nekünk az ilyen szabadság? Inkább menne az ember úr dolgára, mint háborúba. Roboton az ember csak elfárad, legfeljebb a tenyere törik föl, de az kutyabaj! kitelik a maga foltjából: hanem a háború, az már egy kicsit másforma, ott az embernek ízibe elütik a gombját, - századik sem viszi haza a fogát. Csak jobban is volt, ahogy volt. Azt gondoltuk, rosszul van, mert elég keserves volt a szegény embernek robotolni, füstpénzt, dézmát fizetni; de mégis jobban volt, mert nem féltünk a háborútól. Ott lehet az a szabadság, ha háború lesz, ha nem lesz mit enni, vagy nem lesz aki megegye ami van?"

„Már most bezzeg verbuálnak az urak; csalják a szegény embert katonának: menjen biz a pokolbeli tűz! Menjenek az urak, akik ezt a zűrzavart csinálták. Az is bolond parasztember lenne, aki beállana: mink nem kívántuk a háborút, inkább robotolunk firól fira".

Nem állhattam tovább, szavába vágtam.

Ejnye szomszéd, mondok, beh okosan beszélne kend, ha értene valamit a dologhoz. De lássa kend, polgártárs, nem úgy van ám az? Hiszen jó lenne, ha a pokolbeli tűz háborúba menne, s mi helyettünk elvégezné: de ha az nem megy, akkor bizony nekünk kell mennünk. Megmondom az okát.

Legelébb is arra felelek, hogy a parasztember felszabadításából lett a háború, s azt kend megtudta előre.

Már megengedjen, szomszéd, azt, hogy háború lesz, sem

kend, sem más előre nem tudhatta, még most sem tudja. Az igaz, hogy oly villongós világot értünk, amikor minden órán félhetünk a háborútól: de még most háború nincs, meglehet nem is lesz. Hát mikor elfellegzik, nagy szél támad, viszi a port, zúg, bömböl, recseg a fa az erdőn, azt gondolná az ember, hogy mindjárt kifordul a világ a sarkából, olyan égiháború lesz: mégis feltisztul egy szem eső nélkül. Nem kell mindjárt kétségbeesni.

Hogy pedig a háború éppen a jobbágy felszabadításaért lenne: azt hinni gyermekség. Ha kend, szomszéd, azt gondolja, hogy a régi robotnótával vissza lehetne állítni a csendességet: éppen olyan oktondi, mint a kend fia, kit el lehet ámítni, hogy meggyógyul a keze, ha a szék lábát bekötik.

Már ki a tatár csinálna azért háborút, hogy a szegény embert attól a marhadologtól felszabadították. Hiszen abban nincs kára sem a muszkának, sem a töröknek, sem a császárnak, sem a királynak! Legfeljebb az uraknak lehetne, akik a sok jó ingyennapszámot, füstpénzt, dézmát vesztették: de hiszen tudja, szomszéd polgár, hogy magok az urak voltak a tavaszon Pozsonyban összegyülekezve, és magok határozták el, hogy tovább a jobbágyot ne szolgáltassák, a király aztán csak helybenhagyta, megerősítette a törvényt, amit az urak magok jószántából csináltak. Az igaz, hogy az ország megfizeti nekik valamikor a robot és a dézma árát: de mégis elég szívesség tőlük, hogy addig várakoznak: mert csak a nyáron is hánynak szántatlan-vetetlen maradt a földje amiatt, hogy nem volt kivel munkáltatni.

De az urak ezért nem haragusznak a szegény emberre: hogy is haragunnának, hiszen magok akarták, hogy így legyen; ha egy-kettő van, aki nem akarta, biz a' háborút nem kezd, ne féljen szomszéd. Szerencséjének tartja, ha őt nem bántják. De hiszen ki bántaná? Miért bántaná? A nép, tudom, nem bántja, nincs is oka rá.

Hát ne gondoljon másszor olyan zöldet, szomszéd, hogy a háború a szegény ember szabadsága miatt lesz. Lesz az, ha lesz, azért, amiért hosszas szárazság után eső, hosszas szép idő után égiháború, hosszas egészség után betegség szokott lenni. Tartós meleg áerben gyűl össze az anyag, amiből villámlás és mennykő lesz: tartós békességben szaporodik meg a matéria, amiből háborúnak kell lenni. Már több harminc esztendejénél, hogy békesség van - most, úgy látszik, megcsömörlött a világ a sok békességtől - és ki kell törni a háborúnak. De nem azért, hogy kend robotra nem jár, szomszéd.

A szomszéd nagyokat pillantott rám - én pedig beszéltem tovább:

Most azt mondom meg, miért szabadították hát fel kenteket. No erre egy szóbul is meg lehetne felelni: azért, mert úgy hozta magával az igazság. Mert nem igazság volt, hogy a szegény parasztember maga fizesse az adót, maga állítsa a katonát, maga szolgálja a helységet, a vármegyét, és még ezenfelül annak, aki se nem szolgál, se nem fizet, ő robotoljon, csak azért, mert a hetvenhetedik szépapja olyan földön telepedett meg, amit valaki magáénak tartott. Ez nem igazság volt, igazságra kellett fordulni, az igazság pedig az, hogy

ki-ki szolgáljon és fizessen értékéhez képest az országnak, a jobbágy csakúgy, mint a legelső földesúr. De ha a jobbágy robotolna is, úgy őrá több teher esnék, mint másra, azért kellett a robotot, dézmát megszüntetni.

Az igazság kívánta hát, hogy felszabadítsák a szegény embert. De az igazságot, kivált, ha valami költségbe kerül, csak akkor szokták az emberek átlátni, mikor szorul a kapca. No ez a gyarlóság megvan minden emberben, nem haragudhatunk érte.

Régóta feszegetik már, hogy a szegény jobbágyot egy vagy más módon fel kéne szabadítni a nagy teher alól. Szomszéd uram is ösmer több urat, akinek mindig az volt a nótája: vállalja el a nemesség az adónak egy részét; azon legyünk, hogy a jobbágy válthassa meg magát, satöbbi. Sok vármegyében az ily jó urakat üldözték, mert némelyik úr sehogy sem szerette volna jobbágyát szabad lábra állítni.

Ezek a jó gondolkozású urak országgyűlésen is mindig felhozták és sarkallták ezt a dolgot, de kevésre mehettek, mert a másik fél mindent elkövetett, hogy ne legyen belőle semmi. Nem is tudom, mikor lett volna belőle valami; mert hiszen az őszön is mindszentkor beállott az országgyűlés, és tavaszfélig semmire sem boldogultak, akik a szegény nép javát akarták. Tavasz felé azonban megváltozott a világ.

Egyszerre csak híre futamodik, hogy a franciák elkergették rossz királyukat, és nem is akarnak helyette másikat tenni, mert azt tartják: hátha ez sem lenne jobb. No már most, azok a tudós okos urak, akik az ország dolgához értenek, mindjárt átallátták, hogy ebből aligha nagy háború

nem lesz, olyan, amiben Magyarországnak is lehet része. Mit csinálnak? Eszükbe jut, hogy ha háború talál lenni, és a szegény jobbágyok a régi állapotban maradnak, az igen rossz lesz az egész országra nézve. Mert hát hogyan lehet azt kívánni a szegény néptől, hogy maga állítsa a katonát, maga fizesse az adót, amiből a katonát tartják, maga adjon neki kenyeret, zabot, szénát, maga vigye azt utána szekerekkel, egy szóval maga viselje a háborúnak egész terhét, a nemesember és nagyúr pedig érje meg avval, hogy öt-hat garas szubszídiumot fizessen, ha akarja, és legfeljebb úgy tegyen, mint a francia háborúkor Győr alatt. Ez fordult meg a fejükben azoknak a jó uraknak; fel is szólaltak a szegény ember mellett, bátran, hatalmasan, isten áldja meg őket érte. Az országgyűlés beléegyezett, hogy a dézmát, robotot, füstpénzt meg kell szüntetni örökre; ami úrbéri földje van a jobbágynak, legyen az övé, mintha nemesi föld volna. A törvényt megírták róla, fölküldték a királyhoz, aki azt kész szívvel jóváhagyta. Így lett meg a kendtek szabadsága, szomszéd.

Most mondja meg kend maga, nem okosan tették-e az urak, hogy ezt tették? Ha látták, hogy az idő háborúra készül, nem okosan cselekedtek-e, hogy olyan törvényt hoztak, ami szerint az ország baját úr és szegény egyformán viselni tartozik? Nem okosan tettek-e, hogy a kendtek nyakából levettek egy csomó terhet, a háború terhének nagy részét pedig annak a nyakába csapták, aki bírja. Lehetett volna-e ennél igazságosabban cselekedni?

Én azt mondom, nem lehetett volna soha. Ha a nép nyakán hagytak volna minden eddigi terhet, és mégis kiütött

volna a háború: a nép nem az ellenség, hanem az urak ellen támadt volna fel.

A szomszéd szemét-száját eltátotta és olyan áhítatosan hallgatta beszédemet, mint valamely prédikációt. Én nagyon örültem, hogy fog rajta az okos beszéd, és folytattam tovább:

Lássa kend, szomszéd, hogy nem az urak csinálták ezt a zűrzavart. Az urak csak meglátták előre, hogy lesz valami, s azon voltak, hogy nyakra-főre felszabadítsák jobbágyaikat. Mert szintúgy van jelensége az ilyen villongós időnek, mint valamely égiháborúnak, vagy zimankónak. Sokszor még annyi felhőt sem látni az égen, mint a fél tenyerem, mégis gyanítjuk, hogy zivatar lesz. Ejnye beh vak meleg van: eső lesz. A madarak porban fürdenek: eső lesz, úgy mondjuk, és majd mindig betelik, amit mondtunk. Így van ez az ország állapotjára nézve is: az okosok előre megsejtik a bajt, és igyekeznek azt elhárítni.

A juhász észreveszi, hogy eső akar lenni, kifordítja bundáját, legyűri kalapja szélét, úgy várja el a záport. De azért ki bolond mondaná azt, hogy az esőt a kifordított bunda és letűrt kalap csinálta?

Az okos urak is észrevették, hogy villongós időt fogunk érni: elvállalták a közterheket, felszabadították a jobbágy földét, hogy ha szükség talál rá lenni, közerővel, közösen védelmezzük a közös hazát: mégis azt gondolja sok balgatag ember, hogy a szegény ember felszabadításából, és a nemesember adó alá húzásából lesz a háború.

Éppen mintha azt mondaná, hogy a juhász kifordított bundája csinálja a zivatart.

Ne higgye szomszéd, hogy ha robotolnánk, csendesebb idő volna. Akkor a robotnak is meg kéne lenni, a katonáskodásnak is, még vastagabban mint így; mert a nemesség nem venne részt sem a katonáskodásban, sem a háború egyéb terhében.

Hiszi-e hát, hogy nem az urak csinálták ezt a zűrzavart? az isten rendeléséből így kellett ennek lenni: ne kárhoztassunk érte senkit, hanem azon legyünk, miképp állhassunk elébe, ha baj lesz.

Nem kívánhatjuk, ne is kívánjuk, hogy csak az urak álljanak elébe: hanem álljunk elébe mind, ki egy, ki más módon, apraja-nagyja. Ha csak az urakat állítnók elébe, ami úgy sem igazság, magunk ennők meg a szurkot. Az urak kevesen vannak, nem is oly erősek, mint a parasztember, azok meg nem védnék a hazát, s kinek lenne benne kára? Nekünk és mindnyájunknak. Ha az ellenség erőt venne rajtunk, s elfoglalná tőlünk az országot (mitől isten őrizzen) nem kérdezné a' sorra az embereket; voltál háborúban? hadakoztál ellenem? hanem szélt venne rajtunk: üsd! vágd! s híre-hamva sem maradna a mostani népnek, vagy olyan rabszolgává tennének bennünket, mint a barom. Azon kell hát lenni, hogy az ellenséget sohase eresszük az országba, mert akkor jaj nekünk!

Az én szomszédom nagyon a lelkére vette beszédemet, láttam, hogy megszeppent, mert sokszor körültekintett: nincs-e már háta megett az ellenség. Én tovább folytattam.

No no! ne ijedjen meg szomszéd. Én nem tudom még, lesz-e háború vagy sem. Lehet, hogy lesz, lehet, hogy nem lesz. De mikor ilyen rebengésben van a világ, nem csak itt, hanem minden országban, csak nem várhatjuk magunkra a veszedelmet behunyt szemmel, összedugott kézzel. Csak kell tennünk valami készületet, nem állhatunk úgy, mint vágószéken a marha. Minél inkább eleresztjük fülünket, annál inkább várhatjuk a veszedelmet; minél jobban mozgunk, megfeszítjük erőnket, - annál több kilátásunk lehet békességre. Az ellenség, aki fel akar támadni, ha látja, hogy bizony a magyar nem alszik, talpon van, mindjárt jobban meggondolja magát, - hozzá fogjon-e vagy sem? hátha belé törik a kése? De ha alszunk, ha eszeveszetten óbégatunk s egymást elijesztjük: az ellenség vérszemet kap s elgázol bennünket, mint hitvány gyáva népet.

Azon legyünk hát most, hogy minél nagyobb sereget teremtsünk össze. Ne számítsunk arra, hogy mind megmaradjunk, mert úgy mind elveszünk, megeshetik; hanem akit az isten ép kéz-lábbal megáldott, aki után otthon nem sírnak-rínak, hajítsa el a kapanyelet, s fogja meg a kardot vagy puskát. Három esztendő nem a világ; úgylehet a hajszála sem görbül meg senkinek; úgylehet sok elesik közületek: de megmarad apátok, anyátok, megmaradnak testvéreitek, rokonaitok, megmarad ősi házikótok, csendes falutok, egy szóval, ti eleshettek, de megmarad a haza, a szép magyar haza, melyet az isten azért áldott meg mindenféle áldásával, hogy véretekkel is oltalmazzátok! Nem magyar az, cudar az, aki a hazáért sajnálja vérét kiontani!

A szabadság kezünkben van. Mutassuk meg, hogy érdemeltük azt! Mutassuk meg, hogy merjük azt vérünkkel, életünkkel, mindenünkkel oltalmazni!

Ki védi meg ezt a szép hazát, ha a magyar nem, aki ezt drága vérén szerezte! Ki oltalmazza a szabadságot, ha a magyar nem, ki azt ezer esztendő óta megtartotta? Vérünket, életünket a hazáért és szabadságért!

Úgy vagyunk, mintha kincset leltünk volna, s amely szempillantásban találtuk, zsiványok ütnének ránk, hogy a lelt kincset tőlünk elrabolják!

Polgártársak! véreim! el hagyjuk-e rabolni újonnan visszanyert kincsünket, a szabadságot? Elfussunk-e? vagy le hagyjuk-e magunkat mészároltatni a rablók által? Nem! soha nem! Mi szembe szállunk a rabló néppel s utolsó csepp vérig nem engedjük, ami a mienk. Haljunk, ha másképp nem lehet, de haljon az ellenség is!

Ezen utóbbi szavakat igen nagy tűzzel mondtam, mintha már előttem állott volna valamely ellenség, és észre sem vettem, hogy a szomszédnak egy legényfia mellettem áll, és hallgatja a beszédet. Most, mintegy magánkívül kiáltott fel: Édesapám! megyek én tüstént, hova kell menni?

„Ember vagy Pista" mond az apja „eredj, menj. Nincs ugyan több fiam, de azért menj. Engem majd csak megsegít az isten itthon. Mért nem vagyok húsz esztendővel fiatalabb?"

Az öreg szomszédnak kigördült a könny a szeméből. Én megöleltem a derék embert, és megszorítottam a Pista markát. Pista még akkornap az önkénytesek közé csapott fel.

De minek ezt a kis történetet újságba kinyomtatni? Hát azért biz ezt, jó olvasó, hogyha más is volna köztetek, aki oly balgatagul gondolkoznék, mint az én szomszédom, vegye a fejébe tanácsomat, vegye szívére szép szavamat, s tegyen úgy, mint az én szomszédom, meg a fia.

II.

„Ha a föld isten kalapja:
Hazánk a bokréta rajta" —

ezt olvastam valahol, egy nótáskönyvben. Csinálhatta volna így is, aki csinálta:

Ha a föld az isten kertje:
Magyar nép a virág benne.

Igazán nagy darab földet bejárhat a nap, míg oly szép népet talál, mint ez a magyar fiatalság. Csupa tűz, csupa elevenség, csupa erő, csupa lélek. Csak egy hibája van: fél a katonaságtól.

No úgy hát gyáva, semmirekellő.

Ki meri azt mondani a magyar népről, hogy gyáva? Nem mondaná azt kétszer a Kunságon, Túron, vagy Szalontán. Megmutatnák neki, milyen gyáva a magyar.

De hát miért oly rossz katona?

Rossz katona? hisz a magyarnál jobb katona nincs a világon. Hisz a széles világ emlegeti a Nádasdi és Simoni huszárait.

A magyar, ha egyszer benne van, olyan katona, hogy keresni kell párját. Csinosság, pontosság, ügyesség, vitézség nála mind otthon van: neki menne a tűznek, a hétfejű sárkánynak, a pokolbeli ördögöknek.

Mégis fél a katonaságtól. Hogy esik az?

Én azt tartom, hogy a magyar legény nem a katonaságtól irtózik, hanem attól a rabélettől, attól a henyéléstől, ami békesség idején a katonasággal jár. Attól a veszekedett sok sirbaktól, attól a sok haszontalan rekszumkerdájtól, amivel a szegény katonát éjjel-nappal gyötrik, attól a sok kutyagolástól, amit sokszor ok nélkül tétetnek vele, attól a kolompérkenyértől, amivel egyik-másik országban hizlalják, attól a sok német tiszttől, attól a goromba káplártól - attól a... mit én tudom micsodától: minden egyébtől, csak a hadakozástól nem.

A magyar legény nem oly hamvába holt ember, hogy fát hagyjon a hátán vágni. A magyar legény nem szereti, ha az orra alá piszkálnak. Azért kerüli a katonai rabságot, míg lehet.

De senki ne gondolja, hogy a veszedelmet kerüli oly igen. Felkeresi ő a veszedelmet otthon is. Ritka vasárnap múlik el anélkül, hogy véres ütközet ne történjék közöttök. Azt látni, azt a bátorságot, amit ilyenkor kimutatnak! Az ember szíve repes örömében, hogy, ha a haza valaha veszélyben forog, ezen bátor, elszánt legénység meg fogja azt védelmezni.

Igaz lelkemre mondom: a haza csak örülhet, hogy ily tűzről pattant fiai vannak. Ha serespohár mellett gunnyasztana a magyar a korcsmában, s lesütné fejét, mint akinek orra-

vére foly: kétségbe esném e haza sorsa felett. De ha látom ezt az eleven ifjúságot, magamon kívül vagyok örömömben és felkiáltok:

De neked élni kell, oh hon,
S örökre, mint tavasz, virulni! -

Én még azon sem verem falba a fejemet, hogy a magyar legény csintalanságból imitt-amott egy tinót elbillent. Nem jól teszi, az igaz, vétkezik mind az isten, mind az emberek törvénye ellen, kárhoztatja érte a világ, kárhoztatom én is: de mégis megbocsátok neki azért a fiatal tűzért, ami benne lakik. Meg vagyok győződve, hogy a magyar legénységnek nagyobb része nem rossz indulatból, hanem csupa csintalanságból teszi azt. Nem fér a bőrében; nem tudja mint csináljon: tenni kell valamit, ami egy kis vitézséggel jár. Ráveti a fejét, lop. Ha ki nem tudják, talán soha nem lop többször, ha kitudják, s a vármegyére kerül, akkor szégyelletében tolvaj lesz belőle. Ez így megy, legénységen kezdődik s akasztófán végződik.

Ifjú polgárok! A legénykedés szép dolog, mert erőre mutat; de az erő isten ajándéka. Vétek azt lopásra, rablásra fordítani. Gyalázat is azonfelül. Azt mondják, lássátok, hogy a magyar legény csak lopni tud, sötét éjszaka, mikor más ember alszik; de szembeállni valakivel bátorsága nincs. Ne hagyjátok e szennyet magatokra száradni!

Azon két-három esztendő helyett, amit eddig betyárságban töltöttetek, három esztendeig szolgáljátok a hazát. Áll-

jatok be az önkénytes seregbe. Ott mutassátok meg, legények vagytok-e vagy sem.

Hiszen mi az? Három esztendő úgy elrepül, mint három óra. Aki 17 esztendős, 20 éves korában hazajő, akkor lesz legszebb ifjúkorában.

A magyar leány eddig azt mondta: Ehhez s ehhez nem megyek, mert gyáva, sohasem verekedett a csapszékben, soha egy tyúkot sem mert elcsenni.

Ezután így szól a magyar lány: Biz én nem megyek kendhez, Istók bácsi; nem mert kend beállni az önkénytesek közé, s az ólpadláson hortyogott, míg a többi legények a hazáért viaskodtak!

Így fog szólni minden becsületes leány a hazában, s a gyáva legény utoljára feleséget sem kap.

Fiatalok! ti vagytok a haza reményei! Rajtatok függ a haza szeme: mutassátok meg... ne azt, hogy ki a legény a csárdában, hanem azt, hogy ki a legény a hazában!

Elhagynátok-e magatokat... elhagynátok-e a hazát?

Nem ti, soha! soha!

Volt egyszer egy jó anya.

Az anya igen gazdag volt, úgy, hogy azt sem tudta, mit csináljon sok vagyonával.

Fogta hát magát, elosztotta kincsét fiai és leányai közt; magának pedig semmit sem hagyott, hogy ne kelljen bajlódnia vele.

A fiak és leányok megörültek a kapott birtoknak, a sok szép jószágnak, és erősen felfogadták, hogy édes anyjokra mindhalálig gondot viselnek

Valameddig meg is állották e fogadást; jó szüléjöknek minden szükségét pótolták: de idő jártával megfelejtkeztek, vagy megsokallták a dolgot, és könnyedén túladogattak a jó asszonyon.

A szegényebbek ugyan azután is csak inkább néztek rá: de a gazdagabbak bezárták előtte ajtóikat: úgy, hogy a szegény anya végtére gyalázatos koldulásra szorult.

A rossz fiúk és leányok kigúnyolták édes anyjokat, midőn koldus öltözetében kapuikban ácsorgott: ha pedig vagyonának egy részét tőlük vissza akarta követelni, lábbal rugdosták el onnan.

Azonban egyet elfelejtettek e rossz gyermekek.

Nem gondolták meg, hogy csak addig övék a birtok, míg anyjok él, azután pedig más emberre száll.

Pedig úgy volt. Az édes anya, a sok ínség, a sok sanyarúság miatt idő előtt elhalt: és akkor a jószágot a fiaktól s leányoktól elfoglalták.

Mindnyájan földönfutókká lettek, vagy keserves rabszolgaságra jutottak. Akkor bezzeg sirathatták a magok ostobaságát, hogy édesanyjokat időnap előtt halálra sanyargatták.

Eddig van a példabeszéd. Már most: mi ennek az értelme?

Mi mindnyájan egytestvérek vagyunk. Közös édesanyánk a haza, aki igen gazdag volt, de magának semmit sem hagyott, hanem minden vagyonát köztünk, fiai közt osztotta fel.

Kinek többet, kinek kevesebbet adott, de mindet olyan feltétellel, hogy ha rászorul, szüksége pótlására többet vagy kevesebbet visszaadni tartozzunk.

Ezt igen jól tudták a mi nagyapáink és szépapáink. Ha a haza megszorult, azonnal talpra ugrottak, kardot rántottak a jó anya oltalmára; ha pedig pénz kellett, megnyitották erszényeiket és tüszőiket. Ők még nagyon jól tudták, hogy amit bírnak, azt oly kötelességek mellett bírják, hogy a hazát gyámolítsák.

De mi, unokák, kezdtük ezt felejteni.

Végigaludtunk vagy harminc esztendőt, egy hosszú békességet. Ezalatt sok mindenfélét álmodoztunk és szörnyen elbíztuk magunkat.

Elhitettük magunkkal, hogy amit bírunk, az a mienk, ahhoz a hazának semmi köze. Elhittük, hogy annak tőkéje, kamatja miénk, örökkön-örökkévaló időig, azt tőlünk soha senki el nem veheti.

Azt hittük, hogy mind a világ végeig békesség lesz; kiszámítottuk, hogy mennyit fiadzik egy forintunk száz esztendő alatt.

A hazára pedig, aki mindnyájunknak közös édesanyja, semmi gondunk sem volt: elcsaptuk, magára hagytuk: éljen ahogy tud. A haza élt is, úgy ahogy; - de nem erősödött, csak tengődött, sőt naponkint gyengült, úgyhogy sokan az értelmesek közül életeért is aggódtak.

A hazának sok szüksége volt; sokszor felszólított bennünket, fiait és leányait: de mi elutasítottuk ajtónk elől, vagy legfeljebb hitvány fillérrel szúrtuk ki a szemét, mint valamely koldusnak.

Háládatlan fiak! háládatlan leányok!

De nemcsak hálátlanok: esztelenek is azonfelül. Nem gondoltuk meg, hogy ha a haza nem lesz, akkor mi sem leszünk; nem lesznek ökreink, juhaink, nem lesznek házaink, földeink, nem lesznek a fogunkhoz kocogtatott tallérok, nem lesz házi cselédünk, nem leszünk mi magunk. Mert a haza ezekből áll.

Most ez a kérdés: akarjuk-e, hogy éljen a haza, vagy sem?

Akarunk-e áldozni vagyonunkból, vérünkből, hogy a többi megmaradjon - vagy addig zsugorgatjuk eldugott kincsünket, míg vele együtt ellenség markába esünk?

A minisztérium a haza nevében felszólít minden hazafit, hogy adjon, ami tőle telik. Adjon, akinek van, aranyat, ezüstöt, adjon marhát, gabonát, vásznat, vagy akármi pénzzé tehető vagyont.

Ezt sok bolond úgy mondja ki: koldulnak az ország számára.

Ki meri azt mondani, hogy a haza *koldul*? A haza nem koldul, nem is kér: a haza *követel*. Követeli vissza annak egy részét, amit fiainak ingyen osztott. Ha vissza nem adják, ám lássák, ha egy tulok helyett egész csordát, egynehány ember helyett egész népet vesztenek, ám lássák. Az nem a haza veszedelme lesz, hanem összes fiaié, nem a haza szégyene lesz, hanem eszeveszett fiaié.

Ne mondja hát azt senki, hogy koldulnak a haza számára. Ne mondja azt, hogy biz én nem adok semmit, elébbvaló szükségem is van annál. Ez a legelső szükség. Amit most adunk, azt nem vágjuk a sárba. Ki sajnálja a magot, mit szántóföldjébe vet? Paraszt példában szokták mondani: aki vet, az arat. Ha tehát aratást remélünk, ne sajnáljuk a vetést, a magot. Ha tartós békességet akarunk, most kell megerőltetni magunkat, és erőnk megfeszítésével azon lenni, hogy senki se merjen belénk kötni. Ez pedig csak úgy történik, ha összehányunk egynehány milliót, és hadsereget állítunk, melynek homlokáról ezt olvassa a külföld: *ne bántsd a magyart!* - Ki azokkal az ócska húszasokkal, penészes tallérokkal a ládafiából! Inkább essék most a hazának, mint továbbbat a haza ellenségének. A kajlát és pirókot is jobb lesz most jóelőre kiszakasztani, minthogy majd az egész falkát elkavarítsák. Eddig még csak hegedűszóban meséltem, de ezután világosan akarok beszélni.

Sok ember nem lát tovább az orránál. Azt dúdolja: jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok. Pedig jobb egy túzok holnap bizonyosan, mint ma egy bizonytalan veréb. Már pedig aki most a hazán segítni fösvénykedik, az a bizonyos

túzokot elszalasztja bizonytalan verébért. Öt-hat forintot meg akar kuporítni s a nyaka is utána vész.

De sokkal fontosabbról van szó, mint a túzok meg a veréb. Szó van arról: akarjuk-e, hogy legyen Magyarország?

Aki azt mondja: én nem adok a hazának, amennyi tőlem telik, olyba veszem, mintha ezt mondaná: én nem akarom, hogy legyen Magyarország. Ha mégis megmarad Magyarország, nem az olyan ember érdeme; miatta elveszhetett volna.

De aki azt mondja: nekem ennyi elég, a többit a hazának szentelem: azt nemcsak becsületes embernek, hanem okos embernek is tartom. Tudja, hogy ha a közös hajó elsüllyed, neki is vége lesz, tudja, hogy ha hazája nem lesz, ő sem lesz. Azért elébb gondoskodik a hazáról, azután magáról.

Hazai polgárok! édes anyátok, a haza, nem koldul, nem könyörög tőletek, csak jelenti, hogy szüksége van segítségetekre: segíttek-e rajta vagy nem...?

ISMERKEDÉS

I.

A magyar embernek, hogy, hogy nem, kezébe akad ez újságlevél, elolvassa, mi van írva legfelül: *Nép barátja.*

Gyanakodva tekinti meg elejét, hátulját; talán olvas is belőle itt-amott egy-két szót, avval leteszi.

Miért teszi le? miért nem olvassa végig? Talán nem ér rá? talán nem tud olvasni?

Ráérni csak ráérne, mert hiszen, ha egyszer nincs, másszor csak van a szegény embernek is vasárnapja, olvasni, az igaz, nem mind tud, de mégis tudnak elegen, s a többi hallgathatná.

Miért nem olvassa tehát? Kimondom hímezés-hámozás nélkül: hát biz a magyar nép azért nem olvas, mert nem hiszi az efféle hiábavalóságot.

Azt mondja, hogy az ilyen históriát csalók, pénzért hazudók firkálják; attól fél, hogy való helyett hazugságot írnak neki. Bekötik a szemét, vakulj magyar.

Ne nehezteljünk ezért a népre, neki igazsága van. Sokszor megcsalták már, s maga kárán tanulta meg, hogy nem jó *vakon hinni.*

De, lássátok, édes véreim, éppen oly rossz *vakon nem hinni.* Ha valaki bedugná a fülét, mikor beszélni akartok, azt mondanátok-e róla, hogy okos ember? Nem, inkább azt,

hogy hallgasson ki benneteket; rajta áll aztán hinni, vagy nem hinni, fogadni vagy nem fogadni, amit mondtatok.

Éppen olyan dolog, ha azért nem olvas valaki, mert azt hiszi, hogy amit olvasna, hazugság is lehet.

Bizony gyermekebb a kisgyermeknél, aki így tesz. Hiszen ha a kisgyermek sohasem hallana hazugságot, meg tudná-e különböztetni a valót a nem valótul? Biz a' soha sem. Hozzászoknék, hogy amit neki mondanak, az mind szent, való, s azután a sült hazugságot is való gyanánt venné.

De lám, összebeszélnek előtte igazat és hazugságot, jót és rosszat. A gyermek eleinte mindent elhiszen, később amint gondolkozni kezd, maga ítéli meg, mit higgyen, mit ne; maga választja meg a jót a rossztul, a tiszta búzát a konkolytul. Ezt így mondjuk ki: érik az esze. Higgyétek meg, barátim, hogy a meglett ember esze is érik az olvasás által.

Még ha itt-ott hazudságot találna is olvasni; még ha olykor-olykor elhinne is valami nem igazat.

Később maga fog különbséget tenni a való és nem való közt. Megtanul saját szemével látni, saját fülével hallani. Erre pedig igen nagy szüksége van.

Mert ha igaz a közmondás, hogy a más szájával senki sem lakik jól: bizony az is igaz, hogy senki sem lát tisztán a más szemével.

Olvasson, tanuljon a nép maga.

Olvassa ne csak a szentírást, ami az örök életre szükséges, hanem egyéb könyvet is, ami a földi életre hasznos.

Mindeneket megpróbáljon és ami jó, azt tartsa meg.

Olvassa ezen újságlevelet is, melynek neve *Nép barátja.* Ez

azt teszi, hogy ezen újság a nép számára érthetően, magyarán van írva, és mindenben a nép javát akarja. Ezt ti, meglehet, nem hiszitek; azért nem is erőltetünk, hogy előre elhiggyétek, csak arra kérünk, a magatok javáért, hogy olvassátok újságunkat folyvást, nemcsak diribben-darabban: s akkor ítéljétek meg, vajon igazán a nép barátja-e.

Mi szentül hisszük, hogy nem fogtok csalatkozni; hogy még valaha megköszönitek jóakaratunkat.

Olvassátok tovább.

(Még lesz hozzá valami.)

II.

(Vége)

Tudjátok-e, testvéreim, mi a *haza, a hon?* Hogyne tudnátok, ugy-e? Mikor a szomszéd helységből saját csendes tűzhelyetek felé indultok, azt mondjátok: *haza* megyünk, és mikor odaértek, azt mondjátok: hála istennek, itt*hon* vagyunk. Tehát ti úgy értitek, hogy a *haza, a hon* nem egyéb, mint azon kicsiny lakóhely, amely feleségteket, és apró házi cseléditeket az idő viszontagsági ellen védelmezi; vagy legfeljebb az a falu, amelynek határán szántóföldetek van.

Legyen úgy: a haza nem más, mint azon egyszerű hajlék, melynek kék füstjéből füstpénzt a közelebb múlt országgyűlés óta már nem fizettek; azon földek, melyeknek terméséből senki többé dézmát nem kíván. Egyszóval, a haza nem más, mint azon kevés vagyon, mellyel az isteni

gondviselés benneteket megáldott; a haza nem más, mint ti magatok, házastársatok, gyermekeitek. Szeretitek-e hát a hazát?

Hogyne szeretnők csendes hajlékunkat, tápláló földeinket; hogyne szeretnők mimagunkat s az édes mieinket! Hogyne szeretnők a helységet, melyben születtünk, melyben meghalni óhajtunk, hogy csontjaink elhunyt apáink porával egyesüljenek!

Ezt feleli kérdésemre a szegény ember, kiben csak egy szikra érzés van is. Nemcsak szóval feleli: tettel is megmutatja. Ha hajlékát, földe termését vagy kedves cselédeit veszély fenyegeti: kész azokat élete kockázásával, vére kiomlásával is ótalmazni.

Mit is mondanánk az olyan emberről, aki, mikor háza ég, elszaladna és veszni hagyná ártatlan kisdedeit, noha még volna mód azokat megszabadítni? Azt mondanók, hogy alábbvaló az oktalan állatnál. A farkas és medve utolsó csepp véreig ótalmazza fészkét, barlangját, ahol nősténye és kölykei tartózkodnak. Próbálja csak valaki a sas fészkét háborgatni, midőn az anyasas jelen van! Egy haszontalan kotlóstyúk ragadozó madarakkal száll szembe csirkéiért.

Az ember több a baromnál; az ember isten képére van teremtve, okos lélekkel van felruházva. A vadállatban csak az érzés dolgozik: az emberben érzésen kívül értelem is lakik.

Hozzád szólok, isten képére teremtett értelmes ember! Ha földed termését valaki erőszakosan elrabolná, mit csinálnál?

Én felelek helyetted. Szembeszállnék a rablóval életre-halálra és vérem hullásával védelmezném házamat, kedveseimet, s a földet, mely ezeknek táplálékot nyújt.

Ez addig rendén van. De hátha szomszédod háza égne, hátha távolabb a helységben tűz ütne ki: oltanád-e azt és miért?

Oltanám, először felebaráti kötelességből; másodszor azért, hogy a tűz tovább ne terjedjen, s valahogy az én házam is meg ne gyúljon. És így, ha a magad házát meg akarod menteni, a más házát is ótalmaznod kell a faluban. Hazád nemcsak a magad kis tűzhelye, hazád az egész falu: amit annak jobbvoltáért cselekszel, azt magadért teszed; midőn azt véded, magadat, kedvesidet ótalmazod.

Tovább menjünk. Valahol a Körös mentén történt. A Körös folyó partja egy helyen alacsonyabb volt, mint egyébütt, s ha a víz áradt, mindjárt kicsapott rajta s elöntötte vagy tíz falu határát. A falukban becsületes, jó emberek laktak, szorgalmatos nép, aki nem restellte megfogni a kaszakapa nyelét. De sokszor dugába dőlt minden fáradsága: nekijött egy árvíz s elvitte búzakeresztjeit, vagy tőből kimosta zöld vetését. Iparkodott ugyan mindenik szabadítni, amit lehetett; minden gazda csónakot tartott és ha jött a víz, élete veszélyezésével sietett összehordani gabonáját; vagy ha a víz oly nagy volt, hogy lakóházába is berontott, hajóba rakta édes övéit, hogy legalább ezeket száraz helyre vihesse. Ez, mondom, a Körös mentén történt, de megtörténhetett száz helyen is, mert Magyarországban még minden folyóvíz arra megy, amerre ő akarja. A tíz falu népe koldusbotra jutott,

hiába volt mind szorgalmas, becsületes ember; hiába szánta el életét mindenik vagyonának ótalmazására. Egyszer egynek eszébe ötlött, hogy jó volna az alacsony partot erős gáttal feltölteni. Megmondta szomszédjának, de ez azt felelte: neki nincs rá szüksége, majd biz ő töltést csinál másnak. Megmondta a helység elöljáróinak, de ezek azt felelték: majd bizony egy helység dolgozik kilencnek. Végre bejárta mind a tíz helységet, ezek egy darabig egymásra utaltak, de az egy okos ember addig sarkallta őket, míg megfogadták tanácsát. A gát közerővel elkészült, s többé az árvíz határaikat el nem borította! No lám! tíz falut kellett az árvíztől megmenteni, hogy egy-egy hajlék, egy-egy búzakereszt meg legyen mentve. Addig, míg ki-ki csak magáról gondoskodott, semmire nem mehettek: tíz falunak kellett összefogni, hogy boldoguljanak. Tíz falu volt egy haza, melyet közerővel, életök elszánásával ótalmazniok kellett. Menjünk tovább.

Tíz falu helyett képzeljünk egy egész országot; árvíz helyett képzeljünk valami pusztító veszedelmet, például ellenséget.

Péter gazda, aki egyébiránt becsületes falusi ember, így gondolkozik. Én nagyon szeretem a feleségemet és gyermekimet. Kész vagyok őket utolsó csepp véremig oltalmazni. Van házam, földem, van ökröm, juhom, ezek az én hazám, ezeket akarom én védelmezni. Minden ember tegyen így, mentse meg a magáét, ahogy tudja, én másért egy tapodtat sem lépek, egy garast sem fizetek.

Hohó, Péter gazda, kend nagyon okos embernek látszik. De csak látszik annak. Kend úgy tesz, mint a cigány katona,

ki, midőn háborúba vitték, mennyre-földre kérte a káplárt, mutassa meg, melyik török az ő ellensége, mert neki szörnyű kedve volna kibékülni avval. Kend olyan okos ember, mint a Körös mentiek voltak, míg ki-ki magát akarta védelmezni. Biz úgy jár kend, mint a Körös mentiek. A gát el talál szakadni, az árvíz kitör, aztán állhat kend elébe akár vasvillával, akár evezőlapáttal. Jobb lett volna a közös gátat tartani jó állapotban.

A közös gát a *haza:* ezt kell védelmezni.

A *haza* nemcsak az én hazám, földem és házi cselédem, hanem a szomszédomé is, a falumé is, a vidékemé is, a megyémé is: egyszóval az országomban lévő minden hajlék és tűzhely, minden föld és barom, minden gyenge fejércseléd és neveletlen gyermek. Ezek a haza, mit közerővel védelmezni kell.

Mert csak egyesült erő az, mit megtörni nem lehet. Egy szál vékony vesszőt a gyermek is el bír törni, de kössünk egy kéve vesszőt, s az apja sem töri el. Ezért közös erővel kell védnünk a hazát. Egyesítsük erőnket a szeretett haza boldogítására. Kit boldogítunk, ha a haza javára munkálkodunk? Magunkat, édes mindnyájunkat. Házat építünk, melyben mindnyájan enyhelyet találunk, mely mindnyájunkat megóv a külső viszontagság ellen, melyet örökbe hagyhatunk fiainkra, hogy áldják érette emlékezetünket. Szeressük a hazát. Áldozzunk érette vagyonunkkal, fiainkkal, vérünkkel, életünkkel. Aki azt mondja: én a hazát nem szeretem, vele nem gondolok, az káromlást szól isten és ember ellen, mintha ezt mondaná: Én nem szeretem a falut, a

házat, melyben lakom, a földet, a marhát, mely után élek; el hagyom veszni élemedett apámat, aki nemzett, apró gyermekeimet, akiket nemzettem; undokul meg hagyom fertőztetni a hitvest, kinek isten gyámolául rendelt. Kész vagyok gyalázatosan elfutni inkább, mintsem a közös haza védelmére felálljak. Kész vagyok inkább minden vagyonom nélkül ellenni, mintsem abból valamicskét a haza javára fordítsak.

Két hajó úszott a nagy tengeren, mindenik terhelve arannyal, ezüsttel. Csúnya idő támadt rájok. A szélvész oly nagy hullámokat hajtott, mint a Mátra hegye, s egyik pillanatban a fellegekig emelte a hajót, másik percben lesüllyesztette azt. A hajókban levő nép kétségbe esve jajgatott, sohase hitték, hogy megszabaduljanak. A hajók kezdtek süllyedni. Ekkor kapja az egyik hajó kapitánya, parancsolja, hogy minden portékát, aranyt, ezüstöt, ami nehéz volt a hajón, tengerbe kell hányni. Sokan sajnálták drága kincseiket, de mégis szót fogadtak. Mi lett belőle? Ez egyik hajó megszabadult, a nép életben maradt, elveszett kincse helyett mást kereshetett: a másik hajó aranyostul, népestül elmerült. Melyik járt jobban? melyik tett okosabban? Hajó a haza, tenger a veszély, mely a hazát sokszor környékezni szokta; kapitány az országbeli főhatalom, a király és kormányzó tanácsosok, kiket miniszteréknek hínak, végre hajóbeli utazók a nép. Az arany és ezüst jelenti a vagyont, mellyel az ország népe bír.

A bolond nép nagyon okosat akar mondani és így szól: Mit nekem a haza? Van nekem mire költenem. Nem va-

gyok bolond, hogy potomra kivessem pénzemet: ótalmazza magát a haza, ahogy tudja: én bizony sem főbe nem veretem magamat érte, sem a tőkepénzemet miatta meg nem hiányosítom.

No, ez olyanformán okoskodik, mint a fösvény ember, ki drága pénzen megvett egy lovat, de megsokallván a költséget, úgy akarta azt megint kinyerni, hogy sohasem adott enni a lónak. Természetesen megdöglött a ló, s még több kárt vallott. Ezért mondják: fösvény többet költ. A bolond nép is úgy jár. Meg akarja tartani minden vagyonát, s az ellenség a kályha megett gyalázatosan végzi ki.

Hát az okos nép mit csinál? Nem várja be a veszedelmet összedugott kézzel, hanem idejében a haza oltárára teszi vagyonának egy részét, hogy a többit megmenthesse; idejében felfegyverkeztet némelyeket fiai közül, hogy a többi életét biztosítsa. Az okos nép tudja, hogy ki-ki magának nem elégséges, hogy mindnyájan egyért, a közös hazáért jótállani tartozunk.

Ha tehát a kormányzó hatalom felkiált: hazafiak, a hon veszélyben forog: mit csinál az okos nép? Nem vonít félvállat, de nem is óbégat tele torokkal, hogy mást is elrettentsen, hanem számot vet magával és így szól:

Nekem van száz forintom, tízet a hazának adok, hogy kilencven megmaradjon. Van tíz tulkom, egyet a hazának szánok, hogy kilencet magamnak biztosítsak.

Vannak fiaim, elküldök belőlük egyet a haza védelmére, hogy ha ez egy el találna is esni, a többi cselédem megmaradhasson.

Szent az áldozat, mit a haza oltárára teszünk: dicsőséges a halál, midőn a haza ótalmazásában esünk el!

ORSZÁGCÍMER, NEMZETI SZÍN

Keserves dolog ez a mienk.

Hogyne volna az, mikor magyar ember is van, aki azt kérdezi: hová lett a kétfejű sas, hová lett a sárga-fekete szín?

Hogyne volna keserves, mikor a magyar ember sem tudja, miért van most a sok nemzeti szín zászló; mit jelent a veres, fehér és zöld szín bokréta; mit jelent az a címer, melyen egyfelől négy fejér pántlika, másfelől hármas halom kettős kereszttel, tetején pedig korona van.

Csak a sárga-fekete színt, csak a kétfejű sast kérdezik.

Uram, bocsáss meg nekiek, mert nem tudják, mit cselekesznek!

Elemlegetik a régi időket, a Mátyás korát: elsóhajtják amit nagyapjoktól hallottak: Meghalt Mátyás király: oda az igazság!

Tehát Mátyás király idejében volt igazság?

Pedig nem volt sem kétfejű sas, sem sárga-fekete szín.

Mátyás király idejében a veres-fehér-zöld szín uralkodott egyik tengertől a másikig; a keresztes halom és négy fejér szalag volt az ország címere. Ez az igazi magyar nemzeti szín, ez az igazi magyar címer.

Hej pedig akkor volt ám szabad a magyar! Olyan szabad volt, hogy a királyt is maga választotta. Úgy választotta

Mátyást is királlyá: az urak Budán a várban tanakodtak; a Duna hátán, a jégen pedig negyvenezer ember állott fegyverben, nemzeti zászlókkal. Egyszer ezek elkiáltják: *Éljen Mátyás király!* Az lett meg, amit a nép akart, Mátyás királlyá lett, nem is bánta meg a magyar soha.

De a magyar mindenbe beléun végre: beléunt a királyválasztásba is. Ráhagyta magát venni, hogy a királyság firól fira menjen, még pedig ne magyar legyen a király, hanem az ausztriai német fejedelem. De világosan kikötötte magának, hogy az *ország nincs eladva,* mint mikor az ember valamely darab földet elád: hanem olyba kell tekinteni, mintha *magyar volna az a német király*; aki az országot nem úgy igazgatja, amint neki tetszik, hanem amint az ország törvénye rendeli. Az ország törvényét pedig országgyűlésen állapítják meg, s a királyhoz küldik jóváhagyás végett.

Nyilván ki volt kötve, hogy a király Magyarországot a maga többi országával egybe nem szakaszthatja, egy kaptára nem húzhatja, hanem Magyarország maga igazgatja magát.

Innen van az, hogy a mostani uralkodónk a németeknek, cseheknek: *első Ferdinánd császár*; nekünk *ötödik Ferdinánd király.* Nekünk csak olyan királyunk, mint Mátyás volt; s mivel már négy király volt *Ferdinánd* nevű, tehát elöl nem kezdjük, hanem a mostanit *ötödiknek* mondjuk. Ezt értheti, aki ötig tud olvasni.

No már most: a *császár* színe a sárga-fekete, a *császár* címere a kétfejű fekete sas.

A *magyar király* színe és címere az, ami az országé: a veres-fehér-zöld; a négy fejér szalag, keresztes halom koronával fedezve.

De miért nem volt hát így ezelőtt? kérdi valaki.

Megmondom azt is. A német királyok tanácsadói és fülbesúgói mindig azon mesterkedtek, hogy játsszák ki a kontractust, amely mellett a magyar a királyságot átadta. Azt akarták kivinni, hogy mi, magyarok mondjunk le régi szabadságunkról, ne legyen külön országunk, külön törvényünk, hanem elegyedjünk össze német, cseh országgal, mintha soha a világon sem lettünk volna. Ne legyen királyunk, hanem legyen császárunk, s amit az akar, abba semmi szólónk; egy szóval, felejtsük el, hogy mink is voltunk valaha, s ne legyen többé *Magyarország*, csak *Ausztria*.

Azt akarták kivinni: hogy ha kérdik a magyar embertől: hol lakik kend földi? azt felelje: „*Ausztriában* lakom. Az apám *Magyarországban* lakott, de Magyarország már nincsen."

„Magyarország szabad ország volt; sok királya volt egymás után; maga szabott magának törvényt: de már az mind elmúlt, nincs Magyarország, csak Ausztria."

Ezt akarták kivinni a *császár* tanácsadói.

Meg is kezdték, szépen is előhaladtak benne.

Magyarországnak gazdag kincstára, sok szép jövedelme van, ami esztendőnkint milliókra megy, abból egy fillért sem fordítottak az ország szükségére, hanem azt mondták neki: gyere Bécsbe!

A szegény pénz nem érte fel ésszel, hogy neki csak Budára kéne menni, a magyar urak pedig nem sokat gondoltak vele, hát felment a pénz Bécsbe.

Akkor így gondolkoztak az ausztriai császárok tanács-

adói: amely juhnak a gyapja enyém, az a juh maga is enyém. Ha a kamarai és kincstári jószágok jövedelme miénk, kiéi volnának azon jószágok?

Fogták hát, megjegyezték a kamarai és kincstári jószágokat, Magyarország kellő közepén is, császári színekkel és címerrel.

Minden sóházra, postahivatalra, kamarai, kincstári birtokra, minden magyarországi várra, kaszárnyára, minden középületre kifüggesztették a kétfejű sast, rámázolták a sárga-fekete színt, hogy elhitessék velünk, miszerint nem Magyarországon, hanem Ausztriában vagyunk.

El is hitették a szegény emberrel. Hozzászoktatták az istenadtát, úgyhogy már most csak sohajtoz a kétfejű sas után.

Azonban a császár rosszlelkű tanácsadóit elugratták. A jó császár V. Ferdinánd, minden népének megadta a szabadságot. A mi *királyunk I. Ferdinánd, nekünk semmi új szabadságot nem adott, hanem csak a kontractust erősítette meg, amit az eleivel kötöttek szépapáink, mikor a királyságot átadták.* Kimondta, hogy őfelsége Magyarországnak nem császára, hanem királya; Magyarország Ausztriától független, külön ország; melyet őfelsége külön igazgat, nem német tanácsosok által, mint eddig, hanem magyar minisztérium által, mely Budán lakik, mint Mátyás király idejében. Hogypedig az ország függetlensége annál szemmelláthatóbb legyen, őfelsége a magyar király, aláírta a törvényt, mely itt következik: *XXI. Törvénycikk. A nemzeti színről és az ország címeréről.*

1. paragraf. A nemzeti szín és ország címere *ősi jogaiba* visszaállíttatik.

2. paragraf. Ennélfogva a *háromszínű* rózsa polgári jelképpen újra felvétetvén, egyszersmind megállapíttatik, hogy minden középületeknél s közintézeteknél, minden nyilvános ünnepek alkalmával és minden magyar hajókon a *nemzeti lobogó és ország címere* használtassék.

Ott van, abban a törvénykönyvben, *mely a jobbágyokat iga alól felmentette:* meg kell olvasni és nem kell kérdezni: hol a kétfejű sas, meg a sárga-fekete korlát. Odavan az, a *robottal együtt!* soha se ríjunk utána.

Veszély tornyosul hazánk felett.

Ezt már nagyon sokan elmondták, de a köznép mai napig sem tudja, micsoda veszély ez, mely hazánk felett tornyosul.

Sokan úgy értik, hogy a hazának minden veszélye a rác lázadás.

Való, hogy ez is veszedelem. Rendes, kitanult katonánk kevés van, annak egy részét is az olaszok nyakán, méltatlan háborúban tartják: a nemzetőrség pedig hiába, tapasztalatlan népcsoport, azonfelül nagyobb része házas-tüzes, cselédes ember, kinek akkor is háza népén jár az esze, mikor ütközetbe kéne menni. Ezen csak a katonaállítás segít.

De nem a rác lázadás az, mely az országot meghódíthatja, a hazát sírba döntheti. A rácokat, akárhányan lennének, utoljára mégis csak elvernők, mint a sáskát. Más a baj.

Az a baj, hogy a bécsiek nem felejthetik a zsíros koncot. Csak úgy nyúltak ők Magyarországba, mint egy pénzes ládába: de most a nemzet észrevette, hogy tárva-nyitva a láda, bezárta azt, kulcsát Kossuthnak adta, hogy akkor vegyen belőle, ha a nemzet parancsolja.

Az a baj, hogy sokan a mi nagy uraink közül, oldalba rúgván a népet, melynek zsírján oly vastagra híztak, Béccsel

cimborálnak hazájuk ellen, s úgy tesznek, mint az a madár, mely tulajdon fészkét elkeveri. Nehezen esik nekik az a szó, „egyenlőség" - mert eddig oly nagynak képzelték magukat más emberhez mérve, mint egy kútágas. Nehezen esik nekik, hogy ezután a szegény ember fia is lehet miniszter, ha esze van: azt hiszik, hogy a főfő hivatalokra isten csak őket teremtette. Metternichnél jártak iskolába, nem felejthetik, amit tanultak.

Az a baj, hogy nagy része a köznemességnek úgy van avval a kutyabőrrel, mint a tormába esett féreg, mely a tormánál jobb eleséget nem tart. Vonakodik védni a hazát, mert azt mondja, miért nem kívánják a nemességet *külön?* Az istenért! hagyjuk el már azt a *külön*-ködést, mert bizony ha elveszünk, amiatt veszünk el.

Az a baj, hogy a főpapok féltik százezrekre menő jövedelmüket; és amiatt egyik vallást a másik ellen kisztetik, a népet az igazi szabadság felől fel nem világosítják, sőt azt hitetik el vele, hogy minden bajnak, ami most van, a szabadság az oka. No bizony! mintha a jóltevő napot kárhoztatni lehetne azért, hogy meleg sugáraitól a dudvák, gyomok és mérges növények is kikelnek.

Az a baj, hogy ebben az országban mindenféle nyelvű emberek laknak, kiket a bécsi országnyomorgató pecsovicsok, sőt tán muszka lázasztók is, a magyar ellen ingesztelnek. Ezek az istenadták nem ismerik saját jóltevőiket, s aki őket kenyérrel hajítá, kővel hajítják meg.

De van még egy baj; ez a legnagyobb. Ez a fő forrása minden bajnak. A magyar nép nem akarja látni a veszélyt

feje felett, nem látja a mélységet, melyben féllába már benne van. Viszálkodik, civakodik, apró-cseprő panaszokkal kötekedik.

Az igaz, hogy vannak még némely maradványai a jobbágyi állapotnak, melyeket el kell törülni: de az istenért! azt mondjuk-e, hogy míg azokat el nem törlik, mi a hazát nem ótalmazzuk?

Vajon nem érdemes-e az ótalmazásra, amit eddig nyertünk? Nincs-e köztünk a többségnek szabad földje? s ha az nem volna is, nincsenek-e hajlékink, szülőink, hitvesünk, gyermekeink, kiket isten is csak úgy őriz, ha mi ótalmazzuk?

Panaszunk van, hogy ez az országgyűlés nem intézte el minden bajunkat, s az igaz, hogy érettünk többet is tehetett volna: de hát, ha isten bennünket megtart, nem ott lesz a novemberi országgyűlés? nem ott lesz a többi minden esztendőben? el van-e zárva előttünk bajainkat országgyűlésen orvosolni?

Hiszen mi az az országgyűlés? Mi vagyunk az, magunk, a nép; a mi képviselőink ülnek ottan. Ha tehát ezen országgyűlésre, tapasztalatlanságból, oly követeket találtunk is választani, kik várakozásunknak meg nem feleltek, abból nem a' következik, hogy hagyjuk veszőben a hazát, hanem az, hogy jövőre szemesebbek legyünk, s jobban megválogassuk barátinkat.

Bizony gyermekbeszéd ilyet mondani: mit ér nekem, hogy robotot, dézmát nem szolgálok: ha pálinkát nem mérhetek; minek védjem én a hazát.

Hát még aki újságba is írja, hogy inkább jöjjön a muszka, és irtsa ki a földesurakat, mintsem az ország megfizesse a kárt, mit a jobbágyokon vallottak.

Boldog isten! Mintha bizony a muszka, vagy akármely ellenség, kiválogatná az urakat, azokat leöldösné, a parasztembert pedig tejbe-vajba fürösztené.

Vagy talán Temerint, Járeket mind földesurak lakták? Becsületes magyar és német polgárok laktak ott, s íme a dühös rácok helységüket felgyújtják, magukat kifosztották, tűzzel-vassal égették, földönfutóvá, koldussá tették.

Ne várjuk, hogy bennünket helységenként elpusztítsanak. Hagyjuk aprólékos bajainkat, felejtsük panaszinkat. Legyünk egyetértők. Mind a világ ránk támadt, ha még magunk is egymásra támadunk, akkor végünk örökre.

Bujtogató beszédekre ne hallgassunk. Ellenségeink szája avval van tele, hogy az urak a király ellen akarnak bennünket használni. Ez nem igaz. Mi *Magyarország királyát, V. Ferdinándot utolsó lehelletünkig védjük: de csak a királytól és a magyar minisztériumától függünk; a bécsi idegen kormánytól nem.*

Ez az, amiért küzdenünk kell. Megadni magunkat az idegen hatalomnak annyi lenne, mint örökre kitörültetni a nemzetek sorából. Megöldösnék jobb lelkű urainkat, éppen azokat, kik legjobb barátink voltak; a rossz lelkűeket nyakunkra ültetnék, földeinket elfoglalnák, az úrbérnél is terhesebb igát vetnének ránk, úgyhogy csak a jó isten olvasná az ingyennapszámot; gyermekeinkkel elfelejtetnék az édes anyai nyelvet - s néhány esztendő múlva eszünkbe sem jutna, hogy valaha magyarok voltunk.

Ilyen sors vár ránk, ha elvesztjük függetlenségünket.

Azért, ha már meg kell lenni, bátran várjuk el a bajt. Tűzzük ki a nemzeti zászlót, s kiáltsuk egész világ hallatára:

„Íme, mi meg nem támadunk senkit, minket támadott meg más."

„A mi szabadságunkra, országunk függetlenségére 300 esztendő óta minden ausztriai házbeli király megesküdt; a mostani király, V. Ferdinánd pedig még inkább megerősítette, neve aláírásával, pecsétjével szentesítette azt: mégis a bécsi kormány, mely nekünk sem ingünk, sem gallérunk, belékalapál dolgainkba, s ellenünk ösztökéli idegen ajkú polgártársainkat."

„Isten és a világ látja igazságunkat. Azok fejére szálljon a mi ártatlan vérünk, akik a királyi szent szóból játékot és gúnyt űznek; akik el akarják tőlünk fordítni jó fejedelmünk szívét, kit úgy szeretünk, mint az édes apánkat, kit három hónap óta oly lélekszakadva várunk Buda várába, - Mátyás király palotájába -, hogy megoltalmazzuk akár a fél világ ellen!" Mi szívesen híttuk, el is jött volna, tudom világosan, ha kígyó lelkű ellenségeink bocsátották volna.

Ki mondhatja, hogy a magyar megszegte királyához való hűségét? Nemde most is királya *mellett* harcol? Vagy talán, midőn a magyar nemzet nem engedi, hogy a magyar korona alatt levő földeket az ellenség elfoglalja, akkor nem a magyar király mellett harcol?

Ellenségeink akarnak bennünket királyunktól megfosztani. Igen, ők azt akarják, hogy ne legyen *magyar király!* Azt akarják, hogy Magyarország olvadjon belé Ausztriába, a

magyar nemzet pedig töröltessék el, mint a hóba tett írás, amiről azt mondjuk: volt, nincs. Akkor aztán nem lenne többé a magyar királyra szükség.

Azonban jusson eszünkbe a régi példabeszéd: sokat végeznek Bécsben, de elrontják az égben.

Bízzunk istenben. Nekünk van okunk istenben bízni, mert a mi ügyünk igazságos. Bízzunk Európa szabad és hatalmas népeiben, melyek szemmel tartják dolgainkat. Ellenségeink a sötétre búnak, mi egész világ előtt feltárjuk igazságunkat, hogy tekinthessen belé.

Ne féljünk semmit. A hosszú téli álmok ideje úgyis lejárt, küzdenünk kell. De ha már nyugton nem lehetünk, nem szebb dolog-e a magunk ügye mellett dicsőségesen küzdeni, mint megadni magunkat az ellenségnek, hogy fát vágjon hátunkon, vagy hajtson bennünket és leöldöstesse velünk legjobb barátinkat, kik az ország függetlensége mellett viaskodnak?

Ne tegyünk úgy, mint a galliciai parasztok. Gallicia értelmesebb része, az urak, összeszövetkeztek, hogy kivívják Lengyelország szabadságát, melyet a muszka Metternichhel és a burkus királlyal kezet fogva, eltaposott; azonban a kormány felbujtogatta a maga javát nem tudó köznépet, tíz pengő forintot ígért minden úri főért, s az istenadta tudatlan népe legjobb barátjait maga irtotta ki. Az istenért! ilyen gondolatra ne hagyjuk magunkat vezettetni.

A mi elnyomóink most amúgy suttomban a mi szabadítóink ellen fognak talán bennünket lázítni. Így tettek az írás-

tudók és farizeusok a zsidó néppel: felbujtogatták azt maga Jézus ellen, ki pedig az egész emberi nép szabadítója volt!

De mi ne higgyünk azoknak. Ne higgyünk másnak, csak aki hazánk függetlenségét védelmezi. Ne legyünk mi rácok és oláhok, ne keljünk fel bolondúl a magunk szabadsága ellen.

Kevesen vagyunk, de ha egyetértünk, ha bölcs vezetők után indulunk s engedelmeskedünk: a diadal bizonyosan mienk.

Jelszavunk legyen: *koronánk épsége, hazánk függetlensége, nemzetünk becsülete!*

Sokszor láttam magyar embereket üstökbe kapni holmi hiábavalóságért.

Ugyan, atyafiak, mondok, érdemes-e az a gúzs, vagy járomszeg, hogy miatta egymást agyba-főbe verjék?

„Nem azért, uram, hanem meg akarjuk mutatni, kinek van *igazsága.*"

Ebből azt tapasztaltam, hogy a magyar ember a maga igazságából egy hajszálnyit sem enged, ha vérbe fagyba keverik is miatta.

A nóta is azt mondja:

Természete a magyarnak
Hogy a jussát nem hagyja,
De ha vele bánni tudnak
Az ingét is odadja.

De azt kérdheti tőlem valaki: mire való ez az elmefuttató beszéd ilyen háborús világban, mikor egy helyen a rác pusztít, más helyen a horvát ütött be; mikor minden kovácsműhelyben lándzsát kalapálnak, minden faluban katonát írogatnak, és a polgárokat háborúba zaklatják.

Éppen azért beszélek. Hadd tudja meg minden igaz ma-

gyar ember, hogy a rácnak, horvátnak annyi igazsága sincs, mint a körmöm feketéje, hanem az igazság és a törvény a mi részünkön van. Mert azt hiszem, hogy ha egyszer a magyar ember tudni fogja, miben áll az ő igazsága, nem hagyja azt, ha a világ minden ráca és horvátja feltámad is.

Nincs igazsága a horvátnak, ha azt mondja, hogy mi a magunk nyelvét erővel reá akarjuk tukmálni, mert hiszen nézze meg akárki az új törvénykönyvben a XVI. törvénycikket, az e) betűnél, megleli benne, hogy vármegye gyűlésen a kapcsolt részek (már mint Horvátország is) a magok anyai nyelvét használhatják.

Nincs igazsága az óhitű rácnak, oláhnak, ha azt állítja, hogy a magyar nemzet akár az óhitet, akár más vallást el akar nyomni. Ott van a XX. törvénycikk, el kell azt olvasni végig; meg van abban, hogy e hazában minden vallásfelekezet, mely törvény által be van véve (pápista, kalvinista, lutheránus, unitárius, óhitű és unitus) tökéletesen egyenlő, sőt a görög nem egyesültekről, vagyis az óhitűekről bővebben is szól az a törvény a 7. és 8. paragraf.-ban.

Nincs igazsága semmiféle nyelvű embernek, aki ebben az országban lakik, ha azt hányja, hogy a magyar nem részesítette őtet minden szabadságban, az új törvény szerint. A minisztérium alatt sok mindenféle főfő hivatal van, azokba bevettek rácot, horvátot, tótot, oláhot, mindenfélét, akinek esze volt hozzá. De a rácok és horvátok közül soknak nem kellett a hivatal, mai napig is ott a helyök, üresen. Az ország gyűlésére csak úgy választhat követet a tót, horvát, rác, mint a magyar, de soknak nem tetszett választani; hát ki az

oka? ki tehet róla? A horvát és rác helyeken csakúgy köteles a nagyúr viselni, ami a közteherből őrá esik, mint egyebütt, ez is könnyebbség volna a szegényebbeknek; - az úrbér ott is csakúgy el van törölve, a parasztnyúzó úriszék meg van szüntetve, a papi tized ott is el van engedve, a nemzetőrség fel van állítva: egy szó mint száz, az új törvény a magyar és egyéb lakos közt semmi különbséget sem tesz; ami nekünk teher, nekik is teher, ami nekünk könnyebbség, nekik is könnyebbség. Kívánhatunk-e ennél többet?

De avval is ámítják ezeket a boldogtalan rácokat és horvátokat, de még az oláhokat is, hogy mi magyarok elpártoltunk a királytól és úgy csináltuk ezeket az új törvényeket. Ezt már máskor is megmutattam, hogy nem való: de nem árt az ilyet többször is elmondani, mert úgy inkább megragad; aztán meg némelyik ember nehezebben érti meg a szót, tízszer is el kell mondani, míg egyszer megfogja az esze.

Nincs igazsága a rácnak és horvátnak, mikor azt mondja, hogy mi állottunk el a királytól. A *magyar királytól* ők állottak el, és az *ausztriai császárhoz* pártoltak. V. Ferdinándot odahagyták s I. Ferdinándhoz szöktek.

Ez némelyek előtt különösnek tetszik, pedig úgy van.

A magyar nem lázadt fel királya ellen. Ki hallotta, hogy a magyar nemzet fegyveres kézzel ment volna királyára, mint most a rácok miránk, és úgy kényszerítette volna azt valamire? Törvényes országgyűlést tartott, mint egyébkor; az országgyűlésen hozta, csinálta az új törvényeket; előbb egy küldöttség Bécsbe vitte azokat, akkor helybehagyta őfelsé-

ge; azután maga is lejött Pozsonba és szentesítette az egész törvénykönyvet. Hát ilyen a kényszerítés? De meg, miért is kellett volna őfelségét, a magyar királyt annak aláírására kényszeríteni, hiszen abban semmi sincs, ami az országnak ártalmára volna, sőt oly hasznos törvények vannak benne, melyek ha szép békességben gyökeret verhetnének, tíz esztendő múlva paradicsommá tennék az országot.

Azért mondom, hogy a magyar nemzetnek igazsága *volt is, van is, lesz is.*

Igazsága volt a magyar nemzetnek, mikor országgyűlése az 1848-i törvényeket hozta. Sokszor elmondtam már, hogy Magyarországot Ausztria nem fegyverrel hódította, hogy a bécsi kormánytól függjön, hogy úgy táncoljon, amint Bécsben német emberek fúják. Papiroson megvolt az ország függetlensége: igazsága volt a magyarnak, mikor ezt a függetlenséget valóban életbe léptette.

Igazsága volt a magyar nemzetnek királyától kívánni mindazt, ami a nemzet és ország boldogítására céloz. Igazsága volt, hogy kivette magát abból a Hamupipőke állapotból, amelyben eddig tengődött. Mert, isten az atyám, éppen olyan volt eddig Magyarország, a többi örökös tartományok közt, mint a mesebeli Hamupipőke a többi testvérei közt; ő dolgozott, futott, fáradott, szenvedett legtöbbet, mégis más ette meg a pogácsáját.

Igazsága van a magyarnak, ha a fellázadt rácokat és horvátokat a törvény megtartására kényszeríti. Mert amely törvény minket magyarokat kötelez, őket is kötelezi, s aki a törvényt áthágja, méltán bűnhődik. A rácok és horvátok

Magyarország törvénye ellen lázadtak fel, az ellen a törvény ellen, melyet őfelsége a magyar király szabad akaratjából szentesített. Aki a magyar törvény ellen fellázad, az a magyar király ellen is fellázad: tehát a horvátok a magyar király ellen is fellázadtak.

Ne mondja nekem senki, hogy a magyar király is azt akarja, amit a rácok és horvátok; hogy a magyar király ellene van Magyarországnak. A magyar királynak egyéb kötelessége nincs, nem is lehet, mint az, hogy a magyar korona alatt levő népek szabadságát, boldogságát munkálja. A magyar király Magyarország kárával nem keresheti Ausztria hasznát. Mint magyar király arra esküdött, hogy Magyarország szabadságát, épségét, függetlenségét oltalmazza; mint ausztriai császár a többi örökös tartományok boldogítására tett hitet. Ezt a kétféle esküt szépen össze lehet egyeztetni. Kormányozza Ausztriát, a bécsi minisztériummal, mint császár, külön; kormányozzon minket, a magyar minisztériummal, mint király, külön. Egyik se kalapáljon a másik dolgába, egyik se áskálódjék a másik után.

De éppen ez a szép igazság az, amit Bécsben nem akarnak. Magyarországot a többi tartományok szolgálójává akarnák tenni. A rácot, horvátot ellenünk zúdítják; ha ez nem elég, az oláhval, vagy tán a tóttal is azt teszik. Titkon bujtogatják ezeket, mert nyilván szégyenlik kimondani, mit akarnak. A magyar királyt ellenséges indulatú idegen tanácsadók veszik körül s arra nógatják, hogy királyi szavát szegje meg, a törvény szentesítését húzza vissza: egy szóval, hogy a maga népét, a hű magyar nemzetet végképpen rontsa meg.

Ki nem hallotta volna már a kudarcot, melyet a napokban rajtunk, az egész nemzeten Bécsben elkövettek?

Batthyány és Deák miniszterein valami három héttel ezelőtt felmentek Bécsbe, őfelségéhez, evégre:

1. Parancsolja meg őfelsége az országban minden nyelvű katonaságnak, hogy a lázadó rácok ellen ne csak úgy, ímmel-ámmal, ne csak amúgy tessék-lássék, hanem istenigazában hadakozzék; mert ha a mi seregünk Olaszországban, Ausztria kedvéért harcol, bizony mi is megkívánjuk, hogy Ausztria katonája harcoljon mellettünk, mikor országunkat tűzzel-vassal pusztítja az ellenség. Ez hát igazságos kérés volt.

2. Parancsolja meg őfelsége Jellasicsnak, hogy az országot megtámadni ne merje; mert ha a horvátoknak valami törvényes kívánsága van, arravaló az országgyűlés, elvégezi. Ez is igazságos kérés volt.

3. Jöjjön le őfelsége személyesen az országgyűlést berekeszteni. Ez is igazságos kívánat. Törvényeink szerint a magyar királynak mindig az országban kéne lakni, nem kérünk hát sokat, ha azt követeljük, hogy legalább az országgyűlés megnyitására és berekesztésére jöjjön le.

4. Szentesítse a törvényeket, melyeket az országgyűlés *magának a királynak felhívására*, felszólítására készített; tudniillik a katonaállításról és adóról szóló törvényeket; minthogy az országnak mind a katonára, mind a pénzre rettentő szüksége van. Ez is igazságos kérés volt.

Azonban a mi minisztereinket, ezen négy igazságos kéréssel, a király elébe *nem eresztették*. Kiket nem eresztettek a

magyar királyhoz? *a magyar király tanácsadóit!* - Kik nem eresztették...? Holmi németek, idegenek, akiknek a magyar király körül, mikor Magyarországról van a szó, semmi helyük.

Az országgyűlés Pesten elunta a minisztereket Bécsből lesni-várni. Aztán meg nem is igen volt idő a várakozásra, mert a rácok Sz. Tamásnál ugyancsak verték a magyarokat, Temerint, Járeket kirabolták, felgyújtották, öltek-vágtak, égettek, pusztítottak. Fogta hát, egy nagy deputációt küldött őfelségéhez, valami 100 emberből állót, hogy tudják meg: széna-e vagy szalma? nézzék meg, hányat ütött az óra Bécsben. Azonban meghagyta a küldöttségnek, hogy 48 óránál tovább ne töltse az időt: ha addig meg nem hallgatják, az azt teszi, hogy nem sok jót várhatnak.

A deputáció - *az egész Magyarország küldöttsége* - felment tehát Bécsbe: de a bécsi nem-tudom-micsodák megtették azt, hogy csak azért sem bocsátották őfelsége elébe, míg a 48 óra el nem telt. Kötődnek egy nemzettel, mint valami gyermekkel!

Végre csakugyan beeresztették őket. A küldöttség elnöke elmondta a maga mondókáját, egy igen szép beszédet, melyben előadá, miképpen az Erdéllyel eggyé vált Magyarország régi hűségeért megkívánja királyától, hogy az ország jussait a nemzettel együtt ótalmazza; annyival inkább, mert a kettős ország nem fegyverrel hódított tartománya őfelségének, hanem szabad ország, önként adta koronáját őfelsége eleinek, s a tavaszon kelt új törvény csak az ország régi szabadságát erősítette meg.

Előadá, hogy a fellázadt rácok, horvátok avval dicsekesznek, mintha őfelsége nevében ütöttek volna pártot a törvény és haza ellen.

Előadá, hogy a magyarországi katonaságot a magyar haza ellen bujtogatják, még pedig kik? bizonyosan azok, akik Magyarország függetlenségét és a magyar nemzet szabadságát meg akarják semmisítni.

Előadá: hogy pusztítják az istentelen lázadók szegény hazánkat, hogy égetik-rabolják helységeinket, micsoda kínnal végeznek ki ártatlan asszonyokat és gyermekeket; s mikor mindent a legszebb módon előadott, kérte őfelségét:

1. Rendelje haza külföldről azon magyar seregeket, amelyek ellenség előtt nem állanak.

2. Parancsolja meg, hogy a mi országunkban levő seregek kötelességüket igaz lélekkel teljesítsék.

3. Békéltesse meg velünk a horvátokat.

4. Szentesítse az országgyűlésen hozott törvényeket, melyek a haza védelméről szólanak. Mi végett

5. Jöjjön le Buda-pestre.

Ezek voltak a nemzet panaszai és kérelmei.

Őfelsége pedig ezt felelte:

„Nehezen esik szívemnek, hogy az országos választmány által kifejezett nemzeti kívánságnak - lejövetelem iránt - *elgyengült egészségi állapotom miatt,* eleget nem tehetek."

„A törvényjavaslatokat meg fogom vizsgálni, s ha azokra nézve valami észrevételem volna, azt senki se magyarázza úgy, mintha a *már fennálló törvényeket félretenni, vagy megsérteni akarnám.*"

„Ismétlem, hogy eltökélett akaratom: magyar koronám birodalmának *törvényeit, épségét* (integritását) és *jogait* királyi hitem szerint fenntartani."

„Ami a többi, önök által érintett pontokat illeti, ezek részint már a *nemzet kívánatai szerint* elintéztettek, részint a legrövidebb idő alatt, a *minisztérium útján,* nyilvánítani fogom irántok szándékomat."

Ebben a feleletben korántsem az, és annyi van, amit és amennyit a nemzet királyától várhatott. Mert, mikor a ház ég, nincs idő halogatásra, fontolgatásra, majd meglássuk-féle ígéretekre.

De mindenesetre van annyi, hogy őfelsége a *fennálló törvényeket* sérteni nem akarja. Tehát az új törvényt sem teheti félre, mert az is fennálló törvény.

Az is benne van, hogy a panaszokat, a *nemzet kívánsága* szerint intézi el, és szándékát a *magyar minisztérium* útján tudatja az országgal.

Hogy esik tehát, hogy Jellasics őfelsége kéziratát mutogatja, amiben eddigi tetteiért megdicsérik és báni hivatalába visszateszik? Természetesen nincs magyar miniszter neve az írás alatt.

Hogyan esik, hogy Jellasics vérszemet kap, s nagy sereggel üt be Magyarországba?

Bizony-bizony *igazsága lesz* a magyarnak, ennek az elhagyott, meggyalázott nemzetnek, ha megcsóválja fejét, neki búsulja magát, s olyat tesz elkeseredésében, hogy még...

A többi deákul van.

MIK VOLTUNK? MIVÉ LESZÜNK?

(Magyarország története, dióhéjba szorítva)

Ez a nemzet hajdanta nagy és hatalmas nemzet volt.

Tizedfélszáz esztendővel ezelőtt, mint pusztító árvíz, jött napkeletről; ezt a szép országot Árpád vezére alatt, fegyverrel elfoglalta, s mintegy száz évig, a körül belöl lévő országoknak, különösen a németeknek, veszedelmes pusztítója volt.

Ezért a németek mindenképpen igyekeztek a magyart megjuhásztatni s elkezdték keresztyén vallásra térítgetni! aminthogy 994. évben *Geiza* magyar fejedelem, István fiával s egész háznépével megkeresztelkedett.

Mikor pedig urunk születése után éppen 1000-ben írnának, ezt az *Istvánt* a magyarok királynak koronázták, mert azideig csak fejedelemnek hítták.

István mindent elkövetett, hogy a magyarokat keresztyén vallásra térítse, lett is foganatja, amiért később szent Istvánnak nevezteték.

Leszoktatta a magyarokat a rablásról, prédálásról, törvényeket alkottatott, és sok jót tett az országgal.

De egy nagy hibája volt. A papok és németek nagyon benn-levesek lettek nála, annyira, hogy ezek ingeszteléséből, magyar véreit elkergette s német sógorának a fiát tétette királynak halála után.

Péter király olyan becsületes ember lőn, hogy miután magát gyalázatos életeért a nemzettel megutáltatta, az országot is eladta Henrik német császárnak.

De a magyarnak esze volt, s azt mondta: Péter gazda nem adhatja el, ami nem övé. Pétert elcsapta, s hogy valamiképp megint király ne lehessen, kiszúrta a két szemét.

A német császár azonban tartotta volna jussát az országhoz, s amiatt még András királlyal is hadakozott, aki Péter után lett király; de a magyar megmutatta, hogy egy német király nem adhatta el az országot, mint valami birka-aklot. Henrik seregét megverte, hajóit a Dunán elsüllyesztette.

Azután magyar királyok következtek, az Árpád nemzetségéből. A derék *Béla,* a nyughatatlan *Salamon,* a vitéz *Gejza* és *László,* a bölcs *Kálmán,* kik alatt az ország gyarapodott hatalomban és míveltségben. Kálmán után, majd száz esztendeig, belső villongás volt az országban, melyeket a görög császárok szítogattak, hogy az országot hatalmuk alá kerítsék. Királyok lettek ez idő alatt, a vitéz de állhatatlan és buja *II. István,* a vak *II. Béla, II. Gejza,* ki a szászokat behítta s megtelepítette; csakhamar egymás után *III. István, II. László, IV. István,* kik úgy kapkodták le egymást a királyi székből, mintha azt játszották volna: „ha én róka volnék". - III. Béla, aki rövidebbre fogta a kantárszárat, s a bomlófélben való országon nagyot igazított; *Imre,* aki pártütő öccsének, *András*nak táborába egy szál vesszővel bement, öccsét a katonák szeme láttára kézenfogva kihozta, tömlöcbe vettette; végre a csecsemő III. László, ki idő előtt meghalván, csakugyan rákerült *II. Andrásra,* Imre öccsére, a királyság, de

nem igen derék király vált belőle, csak olyan mindenbekapó semmivelbíró lett; ez, noha az országban is volt volna dolga elég, elment egész sereggel Jeruzsálembe, hogy onnan a pogányt kiverje, amiért *Jeruzsálemi Andrásnak* nevezték.

Az eddig elfolyt kétszáz esztendő alatt, - maga kárán megtanult a magyar annyit, hogy nem jó a királyokat csak úgy szabad kedvök-kényök szerint bocsátani, mint a falu bikáját a vetésben, mert ha akad egy-kettő olyan, aki maga jószántából hasznára dolgozik az országnak, megint következik tízhúsz, aki azt gondolja, hogy az országot csak fejni kell.

Keservesen érezték e tanulságot András alatt is. Míg ő oda járt Jeruzsálemben, addig itthon az anyjok sok galibát csinált. Gertrud asszonynak német volt teste-lelke, s rossz magaviseletével annyira felingerelte a magyarokat, hogy őtet megölték, német rokonait elkergették; úgyhogy a király, mikor hazajött, legnagyobb zavarban találta az országot, mit ő nem hogy lecsillapított volna, de rossz kormányzásával annyira nevelt, hogy tulajdon fia kénytelen volt a nép mellé állani, s apja ellen kardot fogni. A papok azonban megbékéltették őket, s akkor származott az a híres törvény, mit *aranybullának* hínak, akiben a nemesség (akkor a magyar mind nemes volt) jussai mind helyreállíttattak, megerősíttettek; de ami fő dolog, a *király felelőssége* is kimondatott: „hogyha a törvényeket maga a király, vagy az utána következő királyok megsértenék, szabad legyen a magyarnak feltámadni s ellenszegűlni". Erre I. Leopoldig minden királynak meg kellett esküdni, - hanem Leopold, több szabadsággal együtt ezt is eltörölte.

A gyáva András után derék fia, IV. Béla következett. Mindjárt hozzáfogott rendbeszedni az országot; Fridrik ausztriai hercegnek, kit sokan Béla helyett királlyá akartak tenni, körmére koppintott: de nem sokára mind őt, mind a magyar nemzetet és hazát egy váratlan csapás érte. Hatszáz ezer emberből álló tatár csorda az országba rontott, a király táborát semmivé tette, magát egy tengerszigetbe kergette, a népet leöldöste, vagy rabságba vitte, az egész országot elpusztította. Esztendő múlva került haza Béla; az egy-két magyar, aki megmaradt, akkor bujkált elő erdőkből és barlangokból; tíz-tizenöt napi járóföldön csak embercsontokat, rothadó testeket, farkasokat lehetett találni; elpusztult helységeket, kormos templomfalakat, az országúton embernyi magas labodát, de élő embert sehol. A föld mindenütt parlagon maradt, s másik esztendőben lett oly éhenhalás, hogy az *emberhúst* piacon árulták. Ehhez fogható romlást még azidőig a magyar nemzet nem ért.

De Bélának okos kormánya alatt nagyrészben fellábadozott a magyar e halálos nyavalyából. Utána még három király következett az Árpád-házból: V. István, ki csak 2 évig uralkodott, IV. László, ki a kun asszonyokkal fertelmes életet élt, amiért a kunok végre is megölték, s utoljára III. András, kit fiatal korában megmérgeztek, hogy benne az Árpád-nemzetség fiága vesszen ki, mely dolog történt urunk születése után 1301. évben.

Eddig tartott az Árpád-vér uralkodása fiágon. Volt mindössze 23 király, ezek közt István nevű V, *Péter* egy, *Sámuel* egy, *András* III, *Béla* IV, *Salamon* egy, *Gejza* II, *László* IV,

Kálmán egy, *Imre* egy. Akik ezután következtek királyok, azokat részint sógorság fejébe, részint érdemért, részint truccból választották a magyarok.

*

András halála után a nemzet két pártra hasonlott, egyik rész a cseh király fiát, *Vencelt*, másik rész az olasz *Róbert Károlyt* tette királynak. Vencel 12 esztendős siheder volt, s midőn látná, hogy nem boldogul, az apja érte jött, s a koronával együtt haza lopta. Kapott az alkalmon *Ottó*, a bajor fejedelem, s az ifjú Venceltől a *koronát pénzen megvette*, s így akart a lopott jószággal uralkodni, de *Apor László*, erdélyi vajda, koronástul elcsípte, tömlöcbe vetette s így kénytelen volt a pünkösdi királyságról lemondani. Ezalatt a *Károly* pártja megerősödött, s maga maradván a királyságban, még azután 32 esztendeig uralkodott. Károly egész országlása alatt arra törekedett, hogy a királyi hatalmat terjessze, s az országot a maga nemzetségének biztosítsa, aminthogy halála után fiát, *Lajost* a magyarok meg is koronázták.

Lajos uralkodása a magyar nemzet dicső kora volt. Hatalma három tengerig kiterjedt, tíz országban osztott parancsokat. Terjeszté a vallást, műveltséget; előmozdítá a kereskedést, a mesterségeket; az igazság kiszolgáltatást jobb rendbe hozta, egy szóval oly jeles király volt, hogy őt a történetírók *Nagy Lajosnak* nevezték el.

Azonban mivel ő is nem az országgyűléssel egyetértve, hanem maga kénye szerint uralkodott, halálával visszaesett az ország régi vágásába, leánya, *Mária* ellen sokan feltámad-

tak, s helyette *II. Károlyt* tették királynak, de ezt néhány hét múlva a *Mária* részén való urak agyonverték, és *Mária* férjét, a nyughatatlan *Zsigmondot* tették királlyá.

Ötven esztendeig gyötörte Zsigmond magát s az országot a királysággal. Egyfelől maga, második felesége, Czilley Borka, egy német szajha, kegyetlenkedett a népen, miért a nemzet, méltó haragjában, királyát tömlöcbe is vetette.

Zsigmond után a veje, *Albert* lett király, de hamar meghalt. Utána sokan özvegyét, *Erzsébetet,* de többen *Ulászlót,* a lengyel királyt óhajtották uralkodónak. Ulászlót akarta a híres Hunyadi János is, aki már Zsigmond idejében erősen megpaskolta volt a törököt.

Ulászló vitéz király volt, kivált mikor oly hadvezérrel bírt, mint Hunyadi János, aki a törököt minden léptennyomon megverte, különösen *Vaskapunál* csaknem az egész török sereget tönkretette, sok várakat elfoglalt s a török szultánt arra kényszerítette, hogy ez minden áron békességért könyörögjön. A békesség 10 esztendőre meg is köttetett, s mind Ulászló, mind a török császár esküvel kötelezték magukat annak megtartására. Azonban a király egy főpap által fellovalva, az esküt megszegte, s a törököt idő előtt megtámadta, miért isten úgy megverte, hogy *Várnánál* ütközetben elveszett, sőt Hunyadi is csak nagy üggyel-bajjal szabadulhatott meg. *Így büntette Isten a hitszegő királyt!*

Most Erzsébet királyné csecsemő fiát *V. Lászlót* választotta a magyarság királyának, de mivel ez még csak szopós gyermek volt, helyette Hunyadi Jánost tették országkormányzójának. Megmutatta Hunyadi, hogy korona nélkül is

dicsőn lehet egy országot igazgatni; rettenetessé tette a magyar nevet minden ellenség előtt; *ülve és állva — járva és lovagolva mindenütt törvényt mondott és igazságot szolgáltatott;* ő a magyar nemzet egén fényes nap módjára tündökölt, kit egy folt sem homályosíta el. De bezzeg támadtak is irigyei, különösen egy Czillei nevű gaz német, ki az ifjú király szívét Hunyadi ellen késztette, sőt Hunyadi halála után ennek két fiát is, *Lászlót és Mátyást* orozva meg akarta ölni, de Hunyadi László a gaz szándékot kitudván, megelőzte a dolgot, s midőn Czilleinek egy alkalommal gonoszságát szemére hányván, tőle fegyverrel megtámadtatnék, barátjai engedelmével felkoncolta azt. E dolgot Hunyadi László azonnal megjelentette a királynak s bebizonyítá, hogy ő csak magát védelmezte a gyilkos Czillei ellen; meg is bocsátott neki a király, sőt László anyjának esküvel ígérte, hogy nem fog a két Hunyadi-fiún bosszút állani. De mihelyt Budára ért, *esküvését rútul megszegte,* Hunyadi Lászlót törvény nélkül lefejeztette, az ártatlan Mátyást pedig fogságba vetette. Ezért el nem kerülte az isten büntető kezét, mert még azon esztendőben, mikor éppen menyegzőjéhez készülne, méreg által kivégeztetett.

De az úr isten valamint a bűnt, még a királyokban is megbünteti, úgy az erényt az eltapodott árvákban is megjutalmazza. V. László halála után a magyar nemzet az üldözött *Mátyást,* Hunyadi János 14 éves fiát választotta királyának. Ki győzné a dicső királynak minden tetteit elbeszélni? Be van vésve az ő neve minden igaz magyar szívébe s emlékezetébe, s mai nap is így sóhajt fel a szegény ember: meghalt

Mátyás király, oda az igazság. Annyit mondok, hogy a magyarnak sem azelőtt, sem azóta olyan királya nem volt, s ellenségei is csak egy hibát tudtak szemére vetni: *hogy nem királyi vérből származott!!!*

Meghalt Mátyás király, oda lett az igazság. Utána egy nyomorult Ulászlót találtak tenni, aki mindenre azt mondta: *dobzse, jól van.* Bezzeg jól is volt aztán minden, csakhogy semmi sem volt rendén. Az urak civakodtak, a parasztot nyúzták, a paraszt fellázadt, akkor még jobban nyúzták, s nyakába vetették a jármot, amely alatt egészen mostidénig görnyedt. A király pedig semmivel sem gondolt, a szemét is ki engedte lopni, s oly szegénységre jutott, hogy a piacról hordatna pecsenyét a *Laci* konyhájáról, amint azt ő róla elnevezték. Utána 10 esztendős idétlen *Lajos* fia következett, ez még az apjánál is gyávább volt, egy cseppet sem törődött az ország bajával, alatta ollyá lett a haza, mint a gazdátlan ház, egyik ember a másikra támadt, s aki erősebb, az volt a hatalmasabb.

Ekkor érte a nemzetet a *második csapás,* nagyobb és tartósabb, mint a tatárok pusztítása. Míg az előkelők egymás közt civakodtak, míg a király gond nélkül vesztegetett és hivalkodott, a török élt az alkalommal s kétszázezer főből álló sereggel az ország ellen indult. A király eleinte fel sem vette, hanem, mikor a körmére égett a dolog, akkor kipettkapott erre is, arra is, de a magyar nép természete meg volt romolva, henyeségre volt szoktatva és csak ímmel-ámmal gyülekezett a király zászlója alá. Mi lett belőle? az, hogy 1526-ban a török a kis magyar tábort *Mohácsnál* semmivé

tette; maga a király is elveszett, a török pedig vérszemet kapván, Magyarország nagy részét, sok erősségeit, még Buda várát is egymás után elfoglalta, s Budán, az ország szívében 150 esztendeig török basa parancsolgatott.

*

II. Lajos halálát, az erdélyi vajda *Szapolyai János* úgy leste, mint a macska az egeret. Ez nagyravágyó ember volt, ki maga vágyott a királyságra. Mihelyt a király halála hírét megtudta, mindjárt azon volt, hogy magát megkoronáztassa. Ellenben a Lajos özvegye, Mária, mindent elkövetett, hogy a maga testvérét, *Ferdinánd* ausztriai herceget, tétesse királlyá. A magyar urak közül sokan gyűlölték a kevély Szapolyait, ezek hát Ferdinánd mellé állottak. A' lett belőle, hogy egy része a nemzetnek *Jánost,* a más része *I. Ferdinándot* választotta urának, s két király országolt egyszerre. Ezek, természetesen, mindig torzsalkodtak egymással; végre a János csillaga lement s halála után Ferdinánd egyedül uralkodhatott.

Ferdinánd volt hát első az ausztriai házból, kit a magyar nemzet egy része szabad akaratából királyának választott. Választotta pedig, mint más fejedelmét, csak haláláig, nem örökösen firól-fira adta neki a koronát. Azonban Ferdinánd még életében oda vitte a dolgot, hogy fiát, Makszimiliánt megkoronáztatta.

I. Ferdinánd uralkodásáról kevés jót mondhatni. Minden gondját csak arra fordította, hogy magát a királyságban, János ellenében megerősíthesse; a törököt pedig hagyta szélti-

re pusztítani az országban. A magyarokban nem bízott, *magyar sereggel harcolni nem akart,* hanem külső segedelemre várakozott, vagy azért, mert a magyar sereget személyesen vezetni nem merte - amit azelőtt a magyar megkívánt királyától -, vagy azért, hogy azt mondhassa a nemzetnek: *íme, elvesztél volna, ha én idegen seregeimmel meg nem mentettelek volna: most hát enyém az ország, megszolgáltam érte.*

De az idegen sereg meg nem oltalmazá az országot. Vagy későn jött, vagy idő előtt szétoszlott, vagy gyalázatosan elárulta a magyart. A várak egymás után török kézre jutottak. Hiába védték a várakat oly hős férfiak, mint *Losonczi* Temesvárt, *Szondi* Drégelt, *Dobó* Egert; a török mégis mindig beljebb-beljebb tette lábát az országba; Ferdinánd pedig távol az országtól, csak saját bőrét őrzötte.

Makszimilián hasonlóképp keveset gondolt a magyar haza védelmével. A meglevő várakba német kapitányokat rendelt, nem annyira azért, hogy azokat a török ellen védjék, mint azért, hogy a népet kapicányon tartsák. A magyar sereget vezetni ő sem akarta; hanem német erővel szándékozott kiverni, de úgy ám, hogy mihelyt az ország megszabadul, *a német birodalomhoz kapcsoltassék,* s ezt a gyönyörűséges jó'karatot *maradékinak is célul tűzte ki.* Hiába áldozott a magyar vérével, vagyonával, hiába volt oly derék vezére, mint *Zrínyi Miklós,* kicsinálták Bécsben, hogy ne boldoguljon a nemzet; aminthogy a sok áruló idegen miatt nem is boldogult.

Mindazáltal Makszimilián sima beszédével arra bírta a körülötte forgó magyar urakat, hogy fiát, *Rudolfot* megkoronázzák.

*Rudolf*nak csak a neve volt király. Uralkodása alatt a német zsoldos katonák éppen úgy pusztították az országot, mint a török. Ami egy-két vár még török kézben nem volt, azt a német kapitányok gyalázatosan feladták. Maga Rudolf bevette magát szobájába, ott képírásba, aranycsinálásba s ördögi mesterségek tanulásába merült, helyette más kormányozott, rosszul. Erdélyt Básta György, a király nevében, irtózatos kegyetlenséggel nyomorgatta.

De nincs oly hosszú, aminek vége ne lenne. Vége lett egyszer a magyar béketűrésének is; a jó hazafiak *Bocskai* erdélyi fejedelem vezérlése alatt feltámadtak, s azontúl az *erdélyi fejedelmek* folyvást küzdöttek a német hatalom ellen, mely Magyarországot elnyeléssel, a magyar nemzetet végpusztulással és kiirtással fenyegette. Annyira elkényszeredett ez a szegény nemzet, hogy inkább óhajtotta a török barátságát és pártfogását, mint a német uralkodását, mert a török csak pénzt, adót kívánt, de a német szabadságától, nemzeti lététől akarta a magyart megfosztani.

Rudolf átlátván a maga gyámoltalanságát, a koronát Mátyás öccsének adta, de a magyarok azt mondták, hohó! nem addig van az, király lesz Mátyás herceg, de csak úgy, ha mi *elválasztjuk.* Így azok, akik az erdélyi párttal nem tartottak, *Mátyást* csakugyan elválasztották.

II. Mátyás magtalan ember lévén, hogy a koronát az ausztriai ház körme közül ki ne szalassza, atyafiát, Ferdinándot, a hozzá szító magyarokkal, még életében királynak választatta. Ez lett aztán a *II. Ferdinánd,* ennek fia *III. Ferdinánd,* ennek fia IV. Ferdinánd, de ez idő előtt meghalván, III. Ferdi-

nánd elhunyta után másik fia, *I. Leopold* lett a király. Mindezen királyokat a magyarok *választás útján* tették, azok a magyarok tudniillik, akik a német mellett megmaradtak, - mert a nemzet nagyobb része az erdélyi fejedelmekhez pártolt, kik rész szerint a *protestáns vallás mellett,* rész szerint a *nemzet szabadságáért, az ország függetlenségéért* vívtak.

I. Leopold még jobban kimutatta foga fejérét. Kettőt tett fel magában: hogy a törököt kiveri, és hogy a magyar alkotmányt eltörli. Jó vezérei akadván, a török kihajtásában szépen haladt, de más részről a német hadak, melyek az országot elboríták, irtózatosan nyomorgatták a népet; a király pedig országgyűlésről hallani sem akart, hanem német miniszterekkel, kénye szerint intézkedett az ország dolgairól. Mit a hazafiak látván, *Wesselényi,* a nádor, *Zrínyi Péter, Rákóczi Ferenc, Frangepán Ferenc, Nádasdi Ferenc,* több urakkal összeesküdtek, hogy a hazát fegyverrel megmentik; azonban *Wesselényi* hirtelen meghalván, a dolog idő előtt kitudatott, - *Zrínyi, Nádasdi* és *Frangepán* Bécsbe, *német bírák* elébe vitettek, s halálra ítéltetvén, lefejeztettek.

Az összeesküvés elfojtása után egészen kimutatták a német miniszterek, kik közt *Lobkovicz* nevű volt a magyarnak legdühösebb ellensége, hogy ők a magyar alkotmányt, a nemzet szabadságát, függetlenségét semmivé tenni készülnek. Leopold annyi jót ugyan tett az országgal, hogy *nagyrészben magyar erővel,* kiűzte a törököt, mely az ő elei gyávasága miatt magát befészkelte volt; tehát helyrehozta a hibát, amit az előtte uralkodott ausztriai házbeli királyok ejtettek: de bezzeg meg is akarta aztán venni az árát. Nyilván

kimondták Bécsben, hogy Magyarország nem szabad ország, mert a *császár* fegyverrel vette vissza a töröktől; a nádori hivatalt eltörölték, helyette *német* kormányzót tettek; kimondták hogy az országgyűlésnek nincs szólója a törvényhozásba; akármit parancsol a király, a nemzetnek nincs joga ellenezni. Hogy pedig a magyar az ellen pisszenni se merjen, kiválogatták a legvadabb, legkegyetlenebb német tiszteket, s azokkal sarcoltatták a népet. Az iszonyú *Kobb, Karaffa* generálisok az igaz magyar ellen *annak rendi szerint vadászatot tartottak,* gróf *Volkra* pedig jézsuita barátokkal és dragonyos németekkel barangolta be a vármegyéket, s a kálvinisták papjait űzte, kergette, templomait elfoglalta; 300 protestáns papot ártatlanul gályarabságra küldtek, satöbbi. Mit a nép nem szívelhetvén, fellázadt; a lázadókat nevezték *kurucnak,* a németeket, meg akik német párton maradtak, *labancnak:* az egyik a másikat ahol találta, rablotta, égette, ölte, vágta, nyúzta - akkor volt a kurucvilág. A kurucok *Tökölit* vezérnek választották, s változó szerencsével sokáig hadakoztak a császár ellen, még a törökkel is szövetkeztek; csakhogy a némettől szabaduljanak, annyira el voltak keseredve. De a német párt *Tökölit* legyőzte, a törököt az országból végképp kiseprette, Buda várát visszafoglalta: akkor lett aztán hadd-el-hadd! *Eperjesen* a király egy törvényszéket állíttatott, melynek fejévé Karaffát tette. Ott nem kellett tanú, nem kellett bizonyság, akit Karaffa akart, annak meg kellett halni. *Karaffa,* hogy szemét az ártatlan magyar vérrel hizlalhassa, szobája ablaka alatt emeltetett vérpadot, amelyen szám szerint *harminc* hóhér végezte kö-

telességét. Vádló és tanú egy személyben Karaffának ágyasa volt, egy gaz ringyó, kit a magyarok *Tábori Erzsók*nak csúfoltak. Feljajdult az egész ország ez irtózatos kegyetlenség ellen, s egymást érte a vármegyék panasza a *császár* előtt.

Leopold, gondolván, hogy már tán megvannak a magyarok engedelmességre tanítva, az irtózatos törvényszéket eltörülte. Karaffát pedig, amiért híre-tudta nélkül ily istentelenséget követett el, *büntetésből* feljebb emelte, *arany gyapjas vitézzé tette!* Egyébiránt a kivégzett magyarok özvegyeit magához hívatta, s ugyancsak szánta, ugyancsak vigasztalta őket; mert a magyarok szívességére szüksége volt: a királyválasztást akarta eltörleni, a koronát *örökös jussal akarta bírni.* E végett 1687-ben országgyűlést hirdetett, megmondta, mit akar, az urak *nem mertek* ellene szólni (egy felszólalt, annak a nevét mindjárt felírták) - három nap alatt, minden tanácskozás nélkül, kénytelen kelletlen beléegyeztek, hogy hát ezután nem választanak királyt, hanem a korona firól fira száll.

Nem sokára Erdély is a Leopold kezébe adta magát. Leopold egy sok ponton álló levélben biztosította Erdély szabadságát, de azon pontok közül egyet sem tartott meg igazán.

Azonban, mikor azt gondolták, hogy a magyar nemzet már végképpen le van csépelve, - midőn a népet szokatlan adóval terhelnék, és zsarnok módra sarcolnák, még egyszer fellázadt a népség a járom ellen; mely zendülésnek az ifjú *Rákóczi Ferenc* állott az élire, s több esztendőn át, mind magát *Leopoldot,* mind ennek halála után fiát, *I. Józsefet* meggá-

tolta az ország végképpen való elnyomásában. Végre a *Rákóczi* szerencséje is lehanyatlott, de annyi tagadhatatlan, hogy ami kis szabadsága a magyarnak még megmaradt, azt az ő fegyvere mentette meg: mert a *szatmári békekötésben* világosan benne van, hogy *őfensége* (már József király) *mind Magyarország, — mind Erdély szabadságát fenn fogja tartani, hogy törvény és alkotmány szerint fog kormányozni.* Ezért küzdöttek a magyarok annyi esztendőn keresztül, s noha Rákóczi számkivetésben, Törökországban halt meg, a szabadság, mit eszközölt, megnyugtatá az ország lakosait.

József után *III. Károly* következett. Ennek fiú gyermeke nem lévén, azon volt, hogy az örökös jusst *leány-ágra* is kiterjessze, s átaljában az örökösödés rendét megállapítsa. Annálfogva kívánta: 1. Hogy az örökös tartományok *több fejedelem közt* soha fel ne osztassanak. 2. Mindig az *öregebbik* legyen az örökös. 3. Ha a fiág kihal, a *lyány-ág* öröküljön. Ezt nevezik *pragmatika szánkciónak;* melyet a magyarok is elfogadtak, de kikötötték, hogy a király az *ország jussai és szabadsága megtartására mindig hitet tegyen.*

Károly meghalván, leánya, *Mária Terézia* ült a királyi székbe. A külső hatalmasságok, kik egyik vagy másik örökös tartományhoz jussokat tartották, sehogy sem szerették a *pragmatika szánkciót,* s *Teréziát* mindenfelől egyszerre támadták meg; amikor mind magának az asszonykirálynak, mind a pragmatika szánkciónak *vége lett volna,* ha a magyar nemzet lelkesen fel nem kél mellette, vérét, és életét nem áldozza vala érette. Mária Terézia alatt országgyűlés igen ritkán volt, a

magyar úri nép Bécsbe kapott, elnémetesedett. Ekkor mentė meg *először* a magyar nemzet az ausztriai házat.

II. József, az a híres József császár *sok* jót tett, de *egy* nagy rosszat is. Jót tett, mikor a szegényt pártolta, a gonosz tisztviselőket büntette, a népnevelést előmozdította, a vallásbeli üldözést megszüntette, a papokat megzabolázta, az ítélő törvényszékeket rendbehozta, a teherviselést minden emberre kiterjeszteni kívánta, az *örökös jobbágyságot* eltörülte: de rosszat tett, midőn mindezt *országgyűlés nélkül* tette, a magyar szabadság, nemzetiség, függetlenség kárára *maga önkényéből* intézkedett, s Magyarországot a többi örökös tartományokkal egy tenorra akarta vonni. Amiért a magyarok zúgolódván, József, halála előtt minden újításait visszavette.

II. Leopold alatt a nemzet *törvény* által biztosíttatta magát, hogy Magyarország nem függ a többi örökös tartományok kormányától, hanem külön igazgattatik, a maga törvényei és szabadságai szerint. A törvény betűi megvoltak, de azért a bécsi minisztérium rendelkezett dolgaink felett.

I. Ferenc uralkodása juthat eszünkbe. Erről csak annyit mondok, hogy mikor a francia *Bécset elfoglalta,* s a boldogult királyt Magyarországba szalasztotta, felszólítá *Bonaparte* a magyarokat, hogy álljanak el a császár mellől, *ő az ország minden szabadságát meghagyja, sőt egészen függetlenné teszi:* de a magyar hűséges maradt királyához, s mindaddig adta a pénzt meg a katonát, míg a császár, másokkal együtt, a francián erőt nem vett. Ekkor *másodízben* tartá meg a magyar az ausztriai házat.

Most V. Ferdinánd uralkodik. Tudjuk, hogy a tavaszon a magyar haza függetlensége törvénybe iktattatott és életbe is lépett, mert őfelsége helybenhagyta, hogy a *magyar kormány a bécsi kormánytól különválasztassék.*

Ellenségeink azonban, kik most őfelsége személye körül ólálkodnak, az *I. Leopold idejét hozták vissza,* a magyart ölik, vágják, *ki akarják irtani;* - az ország függetlenségét, alkotmányát meg akarják semmisíteni.

Magyarok, az istenért! előttünk a példa a történetkönyvben!

Ha most elhagyjuk magunkat, az isten is elhagy bennünket.

Gondoljátok meg: mik valánk eddig.

Gondoljátok meg: mivé leszünk!

A népeknek természet szerint való jussa van a szabadsághoz, éppen úgy, mint a halnak a vízhez, a madárnak a levegőéghez, - mert szabadság nélkül az ember nem is Isten képére teremtett állat, hanem igavonó barom.

Ezért a népek, amint lassanként felvilágosodni kezdtek, mindig jobban-jobban érezték, hogy szabadság nélkül el nem lehetnek.

Minthogy pedig az uralkodók a népek szabadságát soha sem akarták, a népek kényteleníttettek fegyvert ragadni és fegyveres kézzel víni ki a szabadságot, melyet az Úristen szívökbe oltott.

Ezt a harcot, melyet a népek az elnyomó hatalmasság ellen vínak, – nevezik *forradalomnak.*

A *forradalom* legszentebb harc, ami a világon lehet. Mikor egyik király a másik ellen visel háborút, az csak a királyok jussáért történik, de a *forradalom* a népek jussát víja ki, a hatalmasság körme közül.

Ilyen forradalom által vítta ki Franciaország a maga tökéletes szabadságát, ilyen forradalmakban küzdenek a bécsiek az ausztriai nép szabadságáért, ilyen forradalom van mindenütt Európában.

Az egész világ két pártra szakadt. Egyik párt a szabadságot akarja kivíni, másik párt a szabadságot akarja elnyomni.

Ami bennünket magyarokat illet, nekünk nem volt rá szükségünk, hogy szabadságunkért, melynek fundámentuma az idei új törvényben van letéve, véres harcokat vívjunk.

A mi *forradalmunk* Pesten, március 15-én, nem vérontás volt, hanem egy szép ünnep, a szabadság ünnepe; ezerek meg ezerek csoportoztak össze Isten ege alá, ezerek meg ezerek emelték égre kezeiket, s egy szívvel, szájjal mondák Petőfi Sándor után az eskü szavait:

A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Dicső ünnepe az ifjú szabadságnak! ki hitte volna még akkor, hogy ily nehéz küzdelmek várnak ránk? Kinek jutott akkor eszébe, hogy eljőnek a sötétség fiai és konkolyt hintenek a szabadság legszebb tisztabúzája közé?!

Országgyűlésünk ekkor Pozsonyban volt. Az országgyűlés fellelkesült a szabadságért és meghozta az 1848. évi törvényeket. A király szentesítette azokat.

Ennyi volt az egész. Egy szép szabadságünnep Pesten, és törvényes gyűlés Pozsonyban. És mégis azt hányják ellenségeink, *hogy mi magyarok fellázadtunk!*

Ezt a hazugságot a boldogtalan királynak is annyira fejébe verték, hogy bennünket *lázadóknak* tekint, sőt Jellasicsra bízta, hogy bennünket csendesítsen le.

Mindenható Isten! hiszen mi a *törvény mellett* vagyunk, amelyet őfelsége is aláírt és megpecsételt, hogy volnánk hát mi lázadók?

Hiszen mi, amint az új törvényeket megkaptuk, békességben maradtunk, egy csirkefiat sem öltünk meg amiatt: hogy volnánk hát mi lázadók?

Hiszen mi, amikor a rácok lázadozni kezdtek, egy darabig csak tyúkkal-kaláccsal bántunk velök, s szenvedtünk nekik, míg csak szenvedhető volt a dolog: hogy volnánk hát mi lázadók?

Hiszen nem mi ütöttünk be Horvátországba, hanem Jellasics és a horvátok jöttek pusztító sáska módjára Magyarországba, hogy volnánk hát mi lázadók?

Hiszen a tót *Hurbánt* és *Simonicsot,* az oláh *Urbánt* soha sem bántottuk, ők szedtek népet ellenünk, ők ütöttek ránk.

Száz felől támadják meg a szegény magyart, száz felől kell magát egyszerre védelmezni, és amiért magát védelmezni meri, amiért nem nyújtja nyakát a hóhérpallos alá, még ő a *lázadó?*

Igazságos Isten! ne késsél sokáig.

Hogy merik azt mondani, hogy mi fellázadtunk?

Hiszen mi a lázadás?

A *lázadás* nem forradalom. A *lázadás* olyan alacsony célú zendülés, mikor a nép *az igaz törvény ellen* támad.

Lázadás az, mikor a rác, horvát, és oláh felkél a *törvény ellen;* mikor ostobául felzúdul a maga tulajdon szabadsága ellen.

Lázadás az, mikor a szentesített törvények ellen a király nevében bujtogatnak; lázadás az, mikor a király serege a *törvény* ellen harcol, lázadás az, mikor a király nevében törvénybe ütköző parancsok jelennek meg.

Az a lázadás; - nem mikor a magyar a maga régi törvényes szabadságát, nemzetiségét és függetlenségét védelmezi.

A magyar nemzet még ez ideig a *forradalom mezején* sem állott. Nem tudta ő, szegény, hogy az a rác, az a szerb zsivány, aki faluit felégeti, barmait elhajtja, - vetéseit felperzseli, nőjét megfertőzteti, gyermekeit leaprítja, magát földönfutóvá, koldussá teszi; nem tudta mondom a szegény magyar, hogy az a király fogadott embere.

Nem tudta ő, hogy Jellasics a király nevében lepte el haddal az ország egy negyed részét, hogy a király nevében raboltak veres köpönyeges cigányai, azok a szerezsánok. Nem tudta, hogy mihelyt Budára ér Jellasics, mindjárt vicekirálynak teszik az István főherceg helyére!

Éppen mint az Ezópus békáival történt. Léc király után vízikígyót adtak nekik!

Nem tudott a szegény magyar semmit. Elővette a törvénykönyvet, nézegette annak elején, végén *Ferdinánd* nevét, s nem bírta elhinni, hogy a király a törvény ellen titkon feltámadjon.

Most felnyílt szeme e nemzetnek. Most látja tisztán, hogy

csak egy mód van királyával kibékülni: *ha lefekszik és meghal!* Egyebet nem kívánnak a nemzettől, *csak életét!*

De a nemzet nem fog meghalni, a nemzet megvédi magát minden erőszak ellen, a nemzet nem irtózik a szent harctól, melynek neve - *forradalom.*

A nemzet fel nem lázadt soha, de szent jogait és szabadságát, hazája függetlenségét, ha a törvények már semmit sem érnek, fegyveres kézzel, *forradalom* útján is ki fogja víni.

És a nemzet *lázadó* még akkor sem lesz!

JEGYZETEK

Arany János 1848-ban írott politikai írásai a Nép barátja című lapban – amelynek Vas Gereben mellett ebben az időben Arany János a társszerkesztője volt – jelentek meg, az első június 11-én, az utolsó november 5-én, valamennyi A. J. monogrammal. Közös címük – *Népies politikai cikkek* – nem Arany Jánostól, hanem fiától, Arany Lászlótól származnak, de mert így váltak ismertté, a kiadások általában megtartják ezt az utólagos, összefoglaló címet.

Az e könyvecskében olvasható szöveg az Arany János Összes Művei X. kötetében (Bp. 1962. 157–203.) közölt szövegen alapszik, néhány helyen a mai helyesírási gyakorlathoz igazodva, de az eredeti hangalakot mindig megtartva. Ez ebben az esetben azért különösen fontos, mert e szövegek – mint egyik cikkében maga Arany János utal erre – elsősorban felolvasásra készültek, inkább hallgatóság számára, semmint olvasóknak. Az eredeti központozás erősen igazodik a felolvasó, hangosan beszélő ember hangsúlyozásához.

A *Mik voltunk? Mivé leszünk?* című írásban megemlített száznál több történelmi alakról a jegyzetekben nem emlékezem meg; Arany János „dióhéj-történelmet" ír, írásának hangvétele, szellemisége fontosabb az egyes alakokról mondottaknál. De azért érdemes megemlíteni, hogy a Gertrúdra vonatkozó megjegyzés például szövegszerűen és tónusában nagyon emlékeztet Petőfi Sándor 1848 májusában írott *Bánk bán* című versének egynémely sorára; Caraffa alakja s főként az ablaka alatt gyilkos munkáját végző harminc hóhér viszont Petőfi Sándor *Drámatöredék*-ében bukkan fel az Arany Jánoséhoz hasonló beállításban. Szellemük rokonságát, egymásnál szomszédoló érzelmeik kölcsö-

nösségét az ilyen apró egybecsengések nyomatékkal s meggyőzően bizonyítják.

A fiatal Arany János részletes pályaképét *Keresztury Dezső* rajzolta meg legutóbb: „S mi vagyok én..." Arany János 1817–*1856. Bp. 1967.*

Önkéntes sereg
(1848. június 11., 2. szám)

„...annyira jártak a szabadságtól, mint Makó Jeruzsálemtől." — a közfelfogással ellentétben nem a két város közötti távolságra utal e mondás. A XIII. században egy Makó nevű keresztes vitéz részegségében már Spalatóban azt hitte: Jeruzsálembe érkezett. Arany János pontos igehasználata érzékelteti: nem egy városról, hanem személyről van szó.

„...magok az urak voltak a tavaszon Pozsonyban összegyülekezve..." – utalás az 1847–1848-as országgyűlésre, amelynek elfogadott törvényeit 1848. április 11-én szentesítette a király.

szubszídium – segítség, támogatás. (lat.)

„...a francia háborúban Győr alatt..." – ironikus utalás a magyar nemesi haderő megfutamodására 1809-ben, Napóleonnal szemben.

rebengés – mozgás, változás. (táj.)

„Ha a föld isten kalapja...." – *Petőfi Sándor:* A magyar nemzet. (1846. december.)

Nádasdi – Nádasdy Ferenc (1708–1783) tábornok; különösen a hétéves háborúban a poroszok ellenében aratott győzelmei tették nevét emlékezetessé.

Simoni – Simonyi József (1771–1832) huszár ezredes, a Napóleon elleni osztrák hadjáratok legendás alakja.

sirbak (silbak) – őrség. (ném. rég. nép.)

rekszumkerdáj – Rechts und Kehrt Euch!; Jobbra át, és fordulj! (ném. kat. nép.)

„De neked élni kell, oh hon..." – *Kölcsey Ferenc:* Rákos nimfájához. (1814.) Jellemző, hogy Arany 1848 júniusában elhagyja az idézet három befejező sorát: „Ah, mert omladékidon / Reszketve fognék szétomolni / Hazám, hazám!"

Segítsünk a hazán!
(1848. június 18., 3. szám)

Ne bántsd a magyart! – Zrínyi Miklós Az török áfium ellen való orvosság című műve ez idő tájt – az 1790-es marosvásárhelyi kiadás címe alapján – így ismeretes.

pirók – vörös hajú v. bőrű ember. (rég.)

Ismerkedés
(1848. június 25. és július 2., 4. és 5. szám)

Országcímer, nemzeti szín
(1848. augusztus 6., 10. szám)

kontraktus – szerződés, egyezmény. (lat. nép.)

XXI. Törvénycikk – a törvény szövegében a kiemelések Arany Jánostól származnak.

Mentsük meg a hazát!
(1848. szeptember 17., 16. szám)

Metternich, Klemens Lothar von, herceg (1773–1859) – osztrák államférfi, diplomata. Neve, különösen 1848-ban, a minden demokratikus törekvést csírájában elfojtó abszolutizmus szinonimája volt: akik nála „jártak iskolába", aligha lehettek a *nép barátai.*

Temerin – délvidéki város, a szerbek 1848. augusztus 29-én foglalták el, majd a következő napon felgyújtották.

Járek – délvidéki község; 1848. augusztus 31-én a szerbek felgyújtották; a falu porig égett.

Ne tegyünk úgy, mint a galíciai parasztok – a lengyel nemesi-nemzeti felkelés vérbe fojtása

(1846) erős riadalmat okozott a magyar reformer nemesség körében; több szépirodalmi mű foglalkozott a lengyel eseményekkel, *Arany János* Hermina című beszélyében (1846) ír a Krakkóban történtekről.

KINEK VAN IGAZSÁGA?
(1848. október 1., 18. szám)

„Természete a magyarnak..." – *Erdélyi János:* Népdalok és mondák. Bp. 1848. III. 146.

XVI. törvénycikk – a hivatkozott szöveg: „e.) A köztanácskozási nyelv mind gyűléseken, mind a bizottmányokban Magyarországra nézve egyedül magyar; – a kapcsolt Részekben, saját szabályuk következtében is, anyai nyelvüket használhatják."

XX. törvénycikk – A törvény teljes szövege:

A vallás dolgában.

1. §.

Az unitária vallás törvényes bevett vallásnak nyilvánittatik.

2. §.

E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonosság állapíttatik meg.

3. §.

Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a minisztérium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elébe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.

4. §.

A bevett vallásfelekezetek iskoláiba járhatás, valláskülönbség nélkül mindenkinek kölcsönösen megengedtetik.

5. §.

A minisztérium rendelkezni fog, hogy a bevett vallásokat követő katonák saját vallású tábori lelkészekkel láttassanak el.

6. §.

Az 1844:3-ik törvénycikknek rendelete a görög nem egyesült vallásúakra is kiterjesztetik.

7. §.

Ha valamely község görög szertartású lakosainak bár nagyobb része fogja jövendőben hitvallását megváltoztatni, ily esetben a községi egyház az előbbi valláson hátramaradt lakosok birtokában hagyandó; – amennyiben tehát a legújabb időkben is hasonló esetek közigazgatási tárgyalás alatt volnának, azok a fenebbi elvek szerint lesznek elintézendők; de ezen törvény elveinél fogva jelen állapotot visszahatólag foglalások által háborittatni meg nem engedtetik, – s azért, amely egyházak iránt folyó évi január első napjáig vagy kérdés nem támasztatott, vagy közhatósági elintézés jött közbe, azok kérdés alá többé nem vétethetnek.

8. §.

A görög nem egyesülteknek vallásbeli és iskolai ügyeik iránti intézkedési joga is az álladalom felügyelése mellett ezennel biztositatván, e célból a magyar felelős minisztérium lehető legrövidebb idő alatt, mindenesetre pedig a legközelebb tartandó országgyűlése előtt, egybehivandja az összes felekezet által választandó egyházi gyülekezetet (congressust), melynek tagjai addig is, míg annak szerkezete törvény által rendeztetni fog, ezúttal, a különböző nyelvű népességre való tekintettel, oly arányban választandók, hogy az egyházi osztályból 25, a világiból 75, s ezek közé a határőrvidékről 25 követ küldessék.

Batthyány és Deák miniszterеink – a miniszterelnök és az igazságügy-miniszter 1848. augusztus 28-án indult Bécsbe.

Jellasics – a horvát bán seregei 1848. szeptember 11-én léptek magyar földre.

Mik voltunk? Mivé leszünk?
(1848. október 18., 19. szám)

kapicány – lókantár. (rég.)

Fellázadtunk-e mi magyarok?
(1848. november 5., 23. szám)

Hurbán, Jozef Miloslav (1817–1888) – szlovák író, politikus; 1848. szeptember 18-án fegyveresei betörtek Szlovákia területére, noha a szlovák nép többsége a forradalom mellé állt.

Simonics – Simunich, Balthasar von (1785–1861), osztrák hadosztály-, majd hadtestparancsnok néhány zászlóalj élén 1848 októberének elején Szepes megyébe tört, és Bártfáig haladt előre, majd visszavonulni kényszerült; nagyobb had élén október 22-én ismét betört az országba, ezúttal Trencsén megyébe.

Urbán, Karl táborszernagy (1802–1877) – 1848. szeptember 14-én mint a naszódi (2. sz.) román határőrezred parancsnoka nyíltan felmondta az engedelmességet a magyar kormánynak, és a román felkelést támogatta.

Ezópus békái – utalás *Aiszóposz* A királyt kérő békák című meséjére. Arany itt tömören fogalmaz, de feltehetően ezt az utalást falusi olvasói nemigen értették. Íme a mese szövege, *Bodor András* fordításában:

A királyt kérő békák

A békák, akik azon búslakodtak, hogy közöttük állandó az egyenetlenség, követséget küldtek Zeuszhoz, s arra kérték, adna nekik királyt. Együgyűségüket látva Zeusz egy fatuskót dobott a tóba. A békák a lehulló tuskó zajától először megrémültek és lebuktak a tó mélyére. Később, mivel a tuskó mozdulatlan maradt, feljöttek a víz színére, és óvatosan hozzáúsztak, majd a tuskóra felmászva rátelepedtek. Azután azt gondolták, nem méltó hozzájuk, hogy ilyen királyuk legyen, és másodszor is Zeusz elé járultak, arra kérve őt, hogy cserélje ki uralkodójukat, mert hisz az első túlságosan lomha. Felbosszankodva Zeusz vízi kígyót küldött. Ez összefogdosta és felfalta őket.

TARTALOM

Forradalom 3

Önkénytes sereg 9
Segítsünk a hazán! 23
Ismerkedés 28
Országcímer, nemzeti szín 37
Mentsük meg a hazát! 42
Kinek van igazsága? 49
Mik voltunk?
Mivé leszünk? 58
Fellázadtunk-e mi
magyarok? 75

Jegyzetek 80

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
Felelős kiadó Kardos György
Szegedi Nyomda 81-4713, Szeged, 1982
Felelős vezető Dobó József igazgató
Felelős szerkesztő Juhász István · Műszaki vezető Sebestyén Lajos · Tipográfus B. Solti Marianne · Kiadványszám 5176
Megjelent 5,5 (A5) ív terjedelemben, Garamond betűtípusból, fényszedéssel szedve · MA 4138

ISBN 963 271 743 0
ISSN 0230–2063

1848. június 4-én jelent meg Pesten a *Nép barátja* című „újságlevél" első száma. A Batthyány-kormány által támogatott lap volt ez, amely azzal a céllal jött létre, hogy a minisztérium intézkedéseit ismertesse, népszerűsítse, terjessze a néptömegek, elsősorban a parasztság körében. A lapnál — melynek első száma mintegy félmillió példányban került ki a sajtó alól — Arany János társszerkesztői feladatot vállal: itt megjelent cikkeit gyűjti csokorba e kötet. A költő — írjon akár egyszerűsített történelmi áttekintést, megfontolt törvénymagyarázatot, címertani ismertetőt, anekdotázó cáfolatot a lábra kapott balítéletekről vagy gyújtó hangú toborzót — minden sorával bizonyítja, hogy szívéhez közel álló munkát végez. Ő nem csupán *barátja* akart lenni *népének*, de azokkal mindenben egy, akiknek cikkeit írta. Az őszön nemzetőrnek állott.

12,– Ft